

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**на тему ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ОЦІННОГО ЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТИВНОЇ
МОДАЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи 8.0359-а
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські мови
та літератури (переклад включно),
перша – англійська
освітньо-професійної програми
Мова і література (англійська)
Черних Олена Сергіївна

Керівник д.ф.н., проф. Приходько Г. І.

Рецензент д.ф.н., проф. Козлова Т.О.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземної філології
Кафедра германської філології і перекладу
Освітній рівень магістр
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська
Освітньо-професійна програма Мова і література (англійська)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
англійської філології

«_____» _____ 2020 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА
ЧЕРНИХ ОЛЕНИ СЕРГІЇВНИ

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра «Вербалізація оцінного значення
суб'єктивної модальності в сучасній англійській мові».

Керівник кваліфікаційної роботи д.ф.н., проф. Приходько Г. І
затверджені наказом ЗНУ від «23» квітня 2020 року № 483-с

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту)
01 грудня 2020 р.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту)
теоретичні основи дослідження суб'єктивної модальності в сучасній
англійській мові, звернення до аналізу суб'єктивної модальності в
діалогічному мовленні.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):
1) визначити теоретико-методологічне підґрунтя дослідження суб'єктивної
модальності в сучасній лінгвістиці; 2) установити семантичні групи та
значення суб'єктивної модальності; 3) систематизувати засоби вербалізації
суб'єктивної модальності; 4) дослідити прагматику модальних оцінних
значень.

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	д.ф.н. ,проф. Приходько Г. І.	05.08.2020	05.08.2020
Розділ 1	д.ф.н. ,проф. Приходько Г. І.	14.09.2020	14.09.2020
Розділ 2	д.ф.н. ,проф. Приходько Г. І.	05.10.2020	05.10.2020
Висновки	д.ф.н. ,проф. Приходько Г. І.	14.11.2020	14.11.2020

6. Дата видачі завдання 05.08.2020

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх аналіз	серпень 2020	виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	серпень 2020	виконано
3.	Написання вступу	серпень 2020	виконано
4.	Написання теоретичного розділу	вересень 2020	виконано
5.	Написання практичного розділу	вересень 2020	виконано
6.	Формулювання висновків	жовтень 2020	виконано
7.	Проходження нормоконтролю	листопад 2020	виконано
8.	Одержання відгуку та рецензії	грудень 2020	виконано
9.	Захист	грудень 2020	виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант

_____ (підпис)

О. С. Черних

Керівник роботи

_____ (підпис)

Г. І. Приходько

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер

_____ (підпис)

В.А. Бережний

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 58 стор., 76 джерел.

Об'єкт дослідження: суб'єктивна модальність в сучасній англійській мові

Мета роботи: дослідження засобів вираження категорії суб'єктивної модальності в сучасній англійській мові.

Теоретико-методологічні засади: дослідження модальних значень здійснено з різних позицій: семантики і прагматики (В. В. Козловський, І. В. Смуцинська, В. В. Сухомлин), синтаксису (Ш. Баллі, В. В. Виноградов, Н. Ю Шведова), граматики (В. Г. Адмоні, Т. І. Дешерієва, К. О. Крашеніннікова), логіки і філософії (Дж. Лайонз, Р. Квірк, Ф. Пальмер, М. Халлідей, Б. Хейл).

Отримані результати: домінуючим компонентом поділу суб'єктивної модальності і на семантичні групи виступає оцінка. Серед семантичних груп суб'єктивної модальності можна виділити три: суб'єктивна модальність зі значенням негативності (заперечення, непогодження, заборона, відмова, незгода, несхвалення, спростування, прокляття тощо); суб'єктивна модальність зі значенням нейтральності (байдужість, незацікавленість, індиферентність, апатія тощо); суб'єктивна модальність зі значенням позитивності (солідарність, підтримка, похвала, погодження, комплімент, підтвердження, звеличення, згода, люб'язність тощо).

Ключові слова: *модальність, суб'єктивна модальність, оцінка, оцінне значення, мовленнєвий акт*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУБ'ЄКТИВНОЇ МОДАЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ.....	6
1.1 Суб'єктивна модальність у сучасній англійській мові	6
1.1.1 Мовна модальність як центральна категорія лінгвістики	7
1.1.2 Основні характеристики суб'єктивної модальності	10
1.2 Оцінне значення як складова суб'єктивної модальності.....	14
РОЗДІЛ 2 ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ОЦІННОГО ЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТИВНОЇ МОДАЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	20
2.1 Засоби вираження суб'єктивної модальності в структурі сучасної англійської мови.....	20
2.2 Вербалізація оцінного значення «негативність».....	35
2.3 Вербалізація оцінного значення «нейтральність».....	42
2.4 Вербалізація оцінного значення «позитивність»	44
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	50

ВСТУП

Робота присвячена дослідженню засобів вираження суб'єктивної модальності в сучасній англійській мові. Суб'єктивну модальність розглядають як оцінне ставлення мовця до повідомлюваного.

На сучасному етапі розвитку лінгвістики спостережено значний інтерес до вивчення питань, пов'язаних із різноаспектними характеристиками мовної категорії модальності. Її досліджують в українській (І. Р. Вихованець, А. П. Загнітко, В. Д. Шинкарук), російській (О. В. Бондарко, В. В. Виноградов, Г. О. Золотова, В. З. Панфілов, Н. Ю. Шведова), англійській (О. І. Беляєва, З. О. Ігіна, Дж. Лайонз, М. Халлідей, Ф. Палмер), німецькій (Т. І. Гаврилів, В. В. Козловський, Є. В. Мілосердова), французькій (Т. І. Алієва, Т. Є. Змейова, І. В. Смуцинська) та інших мовах, а також у порівнянні кількох мов: російської та англійської (Ю. С. Казанцева), української, російської, англійської та німецької (В. М. Ткачук).

Дослідження модальних значень здійснено з різних позицій: семантики і прагматики (В. В. Козловський, І. В. Смуцинська, В. В. Сухомлин), синтаксису (Ш. Баллі, В. В. Виноградов, Н. Ю. Шведова), граматики (В. Г. Адмоні, Т. І. Дешерієва, К. О. Крашеніннікова), логіки і філософії (Р. Квірк, Дж. Лайонз, Ф. Пальмер, М. Халлідей, Б. Хейл).

Нині вивчення суб'єктивної модальності потребує взаємодії з новою антропоцентричною дослідницькою парадигмою, що досліджує мову в тісному зв'язку з людським чинником, свідомістю та мисленням. Сучасна тенденція розгляду мовленнєвих явищ у когнітивному та комунікативному аспектах полягає в дослідженні розумової діяльності людини та її репрезентації в мовленні (О. В. Байоль, Ф. С. Бацевич, О. С. Кубрякова, І. С. Шевченко). Питання встановлення взаємовідношень між актом оцінювання та ментальними рисами людини як представника певного етносу

ще не мають завершеного розв'язання в лінгвістиці, що спричинює необхідність продовження їх наукових студій.

Актуальність роботи зумовлена необхідністю звернення до аналізу суб'єктивної модальності в діалогічному мовленні, що уможливорює осмислення деяких загальних стереотипних уявлень про типового британця, носія сучасної англійської мови.

Наукова новизна роботи полягає у спробі власного дослідження особливостей вербалізації оцінного значення суб'єктивної модальності («позитивність», «негативність», «нейтральність» в сучасній англійській мові).

Об'єктом дослідження є категорія суб'єктивної модальності в сучасній англійській мові.

Предметом дослідження є засоби вираження оцінного компонента суб'єктивної модальності.

Мета роботи полягає в дослідженні засобів вираження категорії суб'єктивної модальності в сучасній англійській мові. Для дослідження поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- 1) уточнити визначення терміну «модальність»;
- 2) визначити теоретико-методологічне підґрунтя дослідження суб'єктивної модальності в сучасній лінгвістиці;
- 3) установити семантичні групи та значення суб'єктивної модальності; систематизувати засоби їх вербалізації;
- 4) дослідити прагматику модальних оцінних значень.

Матеріалом дослідження послуговували 236 фрагментів діалогів, дібрані з художніх творів сучасних британських письменників (Е. Берджесс, В. Голдінг, Г. Грін, Л. Даррелл, А. Мердок, Д. Фаулз, С. Фолкс).

Методи дослідження зумовлені метою, завданнями та матеріалом роботи. Використання контекстуально-інтерпретаційного аналізу дає змогу описати особливості реалізації оцінного значення в контексті художніх творів сучасних англійських романістів. Лексико-семантичний аналіз

застосовано для визначення значень засобів вираження суб'єктивної модальності, релевантних у контексті мовленнєвого акту. Описовий метод використано для представлення мовної модальності та суб'єктивної модальності як її складника, засобів її вираження.

Теоретична цінність роботи полягає в поглибленні та розширенні знань про особливості та характеристики суб'єктивної модальності, що є певним внеском у розвиток теорії модальності.

Практична значущість дослідження полягає у можливості використання його результатів під час проведення семінарських занять зі стилістики, теоретичної граматики та практичних занять з англійської мови.

Структура роботи: дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, додатку та списку використаної літератури.

У вступі подано загальні відомості про дану наукову працю, починаючи від умотивування теми, мети, завдань, актуальності дослідження, визначення об'єкту, предмету та структурування роботи.

У першому розділі подаються загальні відомості про категорію модальності та суб'єктивну модальність як її складник, особлива увага приділяється оцінному значенню, яке є складовою суб'єктивної модальності.

Другий розділ містить власний аналіз семантичних груп суб'єктивної модальності та реалізації оцінного значення «негативності», «нейтральності» та «позитивності».

У висновках підводяться підсумки дослідження, окреслюються перспективи подальшого вивчення суб'єктивної модальності.

Загальна кількість сторінок 58, кількість використаних джерел 76.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУБ'ЄКТИВНОЇ МОДАЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

1.1 Суб'єктивна модальність у сучасній англійській мові

Дослідження суб'єктивної модальності у лінгвістиці – одне з актуальних питань сьогодення. Пояснити це можна категоріальним статусом модальності в мовознавчій науці, роллю її значень у реалізації змісту і смислу речень на рівні мови і мовлення.

На сучасному етапі дослідження лінгвістичних проблем змінюються акценти та напрямки їх розгляду. Важливим стає вивчення мовної особистості, взаємозв'язку мови та людини, її свідомості та мислення. Лінгвопсихологічний підхід до аналізу носія мови вміщує в себе психічні, соціальні, культурні, етичні та інші аспекти. Модальність є предметом вивчення таких наук як логіка, філософія, лінгвістика, але саме в мовознавстві вона є найбільш дискусійною, оскільки як багатогранне явище має чимало різних, інколи суперечливих поглядів на суть свого феномену.

З-поміж загальновідомих зарубіжних учених, які досліджували поняття модальності, слід назвати Ф. А. Агаєву [Агаева 1990, с. 305], Дж. Байбі [Bybee 1995, с. 575], Ш. Баллі [Балли 1995, с. 416], В. В. Виноградова [Виноградов 1975, с. 560], Р. Г. Гатіна [Гатина 2007, с. 98], Л. С. Єрмолаєву [Ермолаева 1978, с. 47], О. О. Звереву [Зверева 1983, с. 158], Н. О. Змієвську [Змиевская 1981, с. 112], Г. О. Золотову [Золотова 1973, с. 351], Л. Я. Зяцькову [Зяцькова 2003, с. 249], Ю. С. Казанцеву [Казанцева 2007, с. 168] та інших.

Серед українських лінгвістів окремі питання модальності на матеріалі англійської, італійської, німецької, французької, української та російської

мов висвітлювали Т. К. Варенко [Варенко 2012, с. 136], Т. І. Гаврилів [Гаврилів 1997, с. 69], В. М. Жирова [Жирова 1998, с. 54], В. В. Козловський [Козловський 1990, с. 48], Т. М. Корольова [Корольова 1989, с. 55], А. В. Кушнірик [Кушнірик 2001, с. 186] та інші.

Отже, питання суб'єктивної модальності є актуальним, що буде розглянуто в наступних розділах.

1.1.1 Мовна модальність як центральна категорія лінгвістики. У сучасній лінгвістиці тема модальності постійно викликає інтерес учених. Н. М. Сафонова стверджує, що «питання, пов'язані з категорією модальності, належать до переліку тих суперечливих проблем мовознавства, які на кожному етапі розвитку лінгвістичної думки не лише не втрачають своєї актуальності, а, навпаки, – набувають нових аспектів» [Сафронова 2004, с. 74]. О. О. Зверева зазначає, що «труднощі визначення категорії модальності полягають у тому, що саме внаслідок складності (багатоаспектності) цього поняття йому важко дати «містке» визначення, яке відображало б основні з наявних у ньому значення» [Зверева 1983, с. 12]. Розглянемо інтерпретацію категорії мовної модальності у лінгвістичній літературі та узагальнимо її зміст на основі наукових досліджень.

Зокрема, у «Словнику лінгвістичних термінів» О. С. Ахманової визначено модальність як «поняттєву категорію зі значенням ставлення мовця до змісту висловлення, до дійсності (відношення повідомлюваного до його реального здійснення), яка виражається різними граматичними і лексичними засобами, такими як форми відмінювання, модальні дієслова, інтонація і т.д.» [Ахманова 1966, с. 237]. Д. І. Ганич та І. С. Олійник у своєму словнику лінгвістичних термінів кваліфікують модальність як граматичну категорію, яка виражає відношення змісту висловлення до дійсності та оцінку цього відношення з боку того, хто пише чи говорить [Рута 1997, с. 63].

У лінгвістичному енциклопедичному словнику В. М. Ярцевої модальність тлумачиться як функціонально-семантична категорія, яка виражає різні види відношення висловлення до дійсності та різні види суб'єктивної модальності того, що повідомляється [Ярцева 1990, с. 682].

Традиційно основоположником концепції модальності вважають західноєвропейського лінгвіста Ш. Баллі, який визначив модальність як «душу» речення [Баллі 1955, с. 416]. У кожному висловленні він виокремлює два компоненти: диктум – предметно-логічний зміст висловлення, який співвідноситься з описом певної ситуації, та модус – інтелектуальне, емоційне чи вольове судження мовця. Послідовниками поглядів Ш. Баллі у вітчизняному мовознавстві є В. Г. Гак [Гак 1987, с. 220], Л. С. Єрмолаєва [Єрмолаєва 1978, с. 47], М. В. Ляпон [Ляпон 1971, с. 230-239], Н. Ю. Шведова [Шведова 1960, с. 377] та ін., у сучасній українській лінгвістиці – І. В. Смуцинська [Смуцинська 2001, с. 256], В. Д. Шинкарук [Шинкарук 2007, с. 128] та інші.

У російському мовознавстві першим, хто визначив сутність мовної категорії модальності, був В. В. Виноградов, «який простежив історію її вивчення, виявив обсяг і конкретний зміст та засоби вираження її значень» [Виноградов 1963, с. 77]. Учений тлумачив категорію модальності як будь-яке цілісне висловлення думки, почуття, спонукання, що відображає дійсність у тій чи іншій формі, обирає одну з існуючих у цій системі мови інтонаційну схему висловлення і виражає одне з тих синтаксичних значень, які в своєму поєднанні утворюють категорію модальності.

Г. О. Золотова визначає модальність як складне й багатопланове поняття, що вміщує різні модальні характеристики, які виявляють себе у багатьох аспектах структури речення, нашаровуючись одна на одну; суб'єктивно-об'єктивне відношення змісту висловлення до дійсності щодо погляду його реальності, відповідності чи невідповідності їй [Золотова 1973, с. 140]. У змісті модальності вона виокремлює: 1)

відношення висловлення до дійсності з погляду мовця; 2) ставлення мовця до змісту висловлення; 3) ставлення суб'єкта дії до дії [Золотова 1973, с. 65].

Л. С. Єрмолаєва розрізняє два типи модальності: внутрішню та зовнішню, де внутрішня – це ставлення суб'єкта дії до дійсності, яку він здійснює, а зовнішня – відношення змісту висловлення до дійсності в плані реальності-нереальності (I тип) та ступінь впевненості мовця у фактах, які він повідомляє (II тип) [Єрмолаєва 1978, с. 48].

Н. М. Сафонова також виділяє два підходи до розуміння категорії модальності: вузький (характеристика ступеня реальності чи нереальності змісту висловлення) і широкий (ставлення мовця до дійсності, змісту повідомлюваного, співрозмовника, самого себе, оточення, форми мовлення, що вміщує емоційно-експресивну оцінку повідомлення) [Сафонова 2004, с. 75].

Щодо категоріальної належності модальності, то тут слід зазначити, що дослідники по-різному визначають модальність – як суто граматичну, синтаксичну чи семантичну категорію [Зверєва 1983, с. 17], що зумовлено вирішенням завдань, які вважалися провідними та актуальними на певний період чи етап дослідження цього явища. Функціонально-семантичною категорією модальність вважають К. І. Беляєва [Беляєва 1985, с. 13], О. В. Бондарко [Бондарко 1990, с. 62], В. В. Козловський (семантико-прагматична категорія) [Козловський 1997, с. 19], І. В. Смуцинська [Смуцинська 20011, с. 1], В. В. Сухомлин [Сухомлин 2011, с. 69] та ін., синтаксичною – Ш. Баллі [Баллі 1955, с. 44–45], В. В. Виноградов [Виноградов 1975, с. 268], Н. Ю. Шведова [Шведова 1984, с. 95–99] та ін., а граматичною – В. Г. Адмоні (комунікативно-граматична категорія) [Адмоні 1973, с. 14–16], Р. О. Будагов [Будагов 1983, с. 234], Т. І. Дешерієва (лексико-граматична категорія) [Дешерієва 1987, с. 41], К. О. Крашеннікова [Крашеннікова 1953, с. 457] та інші.

Грунтовним висновком можна вважати погляди О. В. Зеленцікова, який, посилаючись на В. В. Виноградова та О. В. Трунову, зазначив, що

«занадто великий обшир «традиційного» визначення модальності як «ставлення мовця» до змісту висловлення дозволяє включити до її обсягу «будь-яке цілісне висловлення думки, почуття, наміру» і, відповідно, майже необмежену кількість найрізноманітніших значень, які виражаються «майже всім арсеналом мовної системи». Іншими словами, множинність значень, що входять до сфери модальності, перевищує межі, встановлення яких, однак, необхідне, якщо розглядати модальність як, можливо, і не граматичну, але все ж таки категорію мови, що має, принаймні деяку структуру» [Зеленціков 2010, с. 67].

Отже, як бачимо, в лінгвістиці не існує єдиного загальноприйнятого тлумачення модальності. Це зумовлено різними поглядами вчених на це явище. Однак більшість визначень містить у собі два аспекти: відношення змісту висловлення до дійсності та ставлення мовця до повідомлюваного.

1.1.2 Основні характеристики суб'єктивної модальності. Чимало різних поглядів висловлено лінгвістами щодо проблеми модальності. Кожен з підходів до їх розв'язання можна вважати правильним, оскільки учені підкріплюють свої погляди певними доказами. У цілому лінгвісти схильні вважати, що мовна категорія модальності відбиває два типи логіко-граматичних зв'язків, де для першого цілком справедливо підходить термін «об'єктивна модальність», а для другого – «суб'єктивна модальність» [Козловський 1991, с. 17–18]. Отже, поняття мовної модальності включає в себе аспект об'єктивної модальності – відношення повідомлюваного до певного плану дійсності та аспект суб'єктивної модальності – оцінне ставлення мовця до змісту висловлення.

Якщо модальність характеризує смислові характеристики тексту, то інші інваріантні категорії є виразниками його структурних характеристик. Так, зв'язність і цілісність тексту взаємопов'язані та взаємозалежні як його зміст і форма: «поняття цілісності веде до його змістової та комунікативної

організації, а поняття зв'язності – до його форми, структурної організації» [Валгіна 2003, с 10].

Ф. А. Агаєва підкреслює, що суб'єктивна та об'єктивна модальності – «дві половини єдиного цілого» [Агаєва 1990, с. 28]. Це означає, що ми не можемо звільнити зміст висловлення від присутності мовця, тобто розглядати об'єктивну модальність як самостійну категорію, так само як і не можемо відокремити ставлення мовця до висловлення від загального повідомлення про дійсність, тобто виокремлювати суб'єктивну модальність.

Суб'єктивна модальність – це особисте ставлення мовця до змісту речення, яке виражається системою додаткових граматичних і лексико-граматичних засобів, а також інтонацією [Крилова 1982, с. 100, 184, 188]. «Будь-яке висловлення, в принципі, уже детерміновано як суб'єктивний акт за змістом і за формою і є результатом взаємодії людини (суб'єкта пізнання) з об'єктивним світом» [Паулоуська 1955, с. 3].

У визначенні суб'єктивної модальності можна виокремити два підходи, які тісно взаємопов'язані:

1) суб'єктивна модальність – це оцінка ступеня достовірності повідомлення, реальність чи нереальність того, про що йде мова [Агаєва 1990, с. 26, 79, 137];

2) суб'єктивна модальність – це авторське ставлення до того, про що мовиться у висловлюванні, яке формує реакцію оцінного характеру в читача / слухача [Козловський 1990, с. 49, 73].

Н. М. Сафонова поділяє суб'єктивну модальність на кілька підвидів: «суб'єктивна модальність відображає ставлення мовця до змісту висловлення з погляду ступеня його обізнаності в тому, про що йдеться у пропозиції (епістемічна суб'єктивна модальність), відповідності змісту повідомлення до індивідуальних чи суспільних стереотипів, еталонів (аксіологічна суб'єктивна модальність), ступеня необхідності чи бажаності встановлення реальних зв'язків між предикатом та відповідним актантом пропозиції (волітивна суб'єктивна модальність)» [Сафонова 2004, с. 76]. Погляди

Н. М. Сафонові дуже близькі до думок англійських лінгвістів, які ми подамо далі.

Суб'єктивна модальність тісно пов'язана з лінгвістичною категорією оцінки. Смыслову базу суб'єктивної модальності є поняття оцінки, яке вміщує не тільки логічну кваліфікацію повідомлюваного, але й різні види емоційної реакції. На думку В. М. Ткачука, базовим компонентом оцінки є суб'єкт, який визначає її особливості: «суб'єкт оцінки є носієм віртуально наявної у свідомості системи еталонів, що становить систему цінностей з досить складною внутрішньою ієрархічно організованою структурою» [Ткачук 2002, с. 40]. Модальність базується на суб'єктивності, де дійсність проходить крізь призму її розуміння мовцем і опирається на систему його цінностей. Структура оцінки є модальною рамкою, яка накладається на висловлення й належить до прагматичного аспекту висловлення, де основною семантичною домінантою виступають значення, пов'язані з поняттям «аффірмативності» / «нейтральності» / «негативності». Тут слід підкреслити, що суб'єктивна модальність наявна в усіх висловленнях (позитивна, негативна чи нейтральна – головні варіанти аспекту суб'єктивної модальності). Позитивність – оцінне значення, яке виражає погодження мовця з тим, про що він говорить; нейтральність – оцінне значення, яке виражає байдуже ставлення мовця до висловлення; негативність – оцінне значення, що містить сумнів, недовіру [Козловський 1997, с. 24, 32].

До модалізації висловлення належать: а) безпосередня оцінка; б) емоційна ознака приємно / нейтрально / неприємно; в) емотивно-експресивна оцінка схвалення / байдужість / несхвалення; г) маркер психічного стану мовця. Отже, модалізація складається з нашарування на вербальну інформацію додаткових суб'єктивних смислів, спричинених психічним станом мовця і його суб'єктивним ставленням до ситуації.

Основними критеріями, за якими класифікують суб'єктивної модальності, є знак оцінки (позитивний, негативний, нейтральний), імпліцитність / експліцитність вираження, опосередкованість /

неопосередкованість (використання опису та непрямой мови) та агентивність / неагентивність, які зумовлює структура мовної ситуації [Козловський 1997, с. 173].

Аналіз наукової літератури з даної проблематики свідчить, що трактування категорії модальності надзвичайно широке. Однак у цілому лінгвісти схильні вважати, що категорія модальності відбиває два типи логіко-граматичних зв'язків: відношення змісту речення до об'єктивної дійсності та ставлення мовця до змісту речення (висловлювання). Перший вид зв'язку називається «об'єктивною модальністю», в той час, коли другий розглядається як форма мовлення і називається «суб'єктивною модальністю» [Артемьева 1980, с. 17–18]. Так, наприклад, Е. А. Зверева виділяє об'єктивну і суб'єктивну модальність. Дослідниця вказує, що об'єктивна модальність виражає відношення, які об'єктивно існують у реальній дійсності, – відношення необхідності або можливості, обумовлені об'єктивними причинами. Суб'єктивна модальність відображає лише думку мовця з приводу необхідності, можливості або вірогідності якоїсь дії або стану [Анісімова 1983, с. 79]. Н. Ю. Шведова також розмежовує об'єктивну і суб'єктивну модальність. До модальних значень дослідниця відносить всі ті значення, які визначені як об'єктивно-модальні. Тобто значення відношення того, про що йде мова (повідомлюваного), до реальності. Вона зазначає, що до модальних значень також відносяться всі ті значення, які виражають ставлення мовця до того, що він повідомляє, – це суб'єктивно-модальні значення [Баллі 1955, с. 215].

У реченні суб'єктивну модальність поділяють на експліцитну (явно виражену) та імпліцитну (приховану) [Безугла 2007, с. 91]. Прикладом першої може слугувати речення: *The room looks nice*; другої – *She is said to work sixteen hours a day (she doesn't look fresh)*. У першому реченні мовець явно висловлює свою позитивну оцінку: йому подобається кімната, у другому – він стверджує, що хтось працює шістнадцять годин на добу, а отже, має поганий вигляд – непрямом висловлена негативна оцінка.

Розрізняють також безпосередню (пряму) та опосередковану (непряму) суб'єктивну модальність [Ткачук 2002, с. 48]. Пряма вказує на те, що мовець виступає суб'єктом оцінки – *I think the car is ok again now*; непряма суб'єктивна модальність наявна в реченні, де мовець не збігається із суб'єктом оцінки: *There is said to be a horrible secret between them*.

Суб'єктивну модальність також можна розглядати як агентивну та неагентивну [Ткачук 2002, с. 48]. Агентивна суб'єктивна модальність наявна в реченнях із вираженим суб'єктом дії – *Tom lost his key yesterday. He couldn't get into the house*. Відповідно неагентивна суб'єктивна модальність спостерігається у реченнях без вираженого суб'єкта суб'єктивної модальності – *Quite different... Dangerous....*

Отже, суб'єктивна модальність – це вираження власного (суб'єктивного) оцінного ставлення мовця до повідомлення (об'єктивної дійсності, пропущеної через власну свідомість). Основним критерієм визначення суб'єктивної модальності виступає поняття «суб'єктивність» – індивідуальне уявлення, орієнтація та сприйняття навколишньої дійсності, наявність певних думок про своє оточення, власного внутрішнього світу та систематизованої шкали оцінок, вибір цілей і тактик у своїй діяльності.

1.2 Оцінне значення як складова суб'єктивної модальності

Оцінне судження – це думка мовця про якість чи характер оцінюваного предмета (явища). Когнітивно-комунікативний зміст оцінки розкриває бачення навколишньої дійсності мовцем та мотивацію вибору конкретного мовленнєвого засобу для її передачі співрозмовнику.

Ознакою суб'єктивного характеру висловлення вважається наявність суб'єктивно-оцінного моменту – ставлення мовця до змісту інформації. Кожне речення складається з двох шарів: перший – це факт передачі

інформації про об'єкт, другий – оцінка цієї інформації суб'єктом. «Пізнавальний акт як фрагмент розумової діяльності людини вже по своїй природі містить так званий оцінний момент... Оцінка міститься там, де відбувається будь-який дотик суб'єкта пізнання до об'єктивного світу» [Колшанський 1975, с. 142]. Оцінка – це операція умовиводу, яка складає категоріальну основу модальності [Паулоуська 1955, с. 3–4, 28, с. 331]. Отже, сприйняття об'єкта здійснюється через дві стадії: цілісне сприйняття і поаспектний аналіз об'єкта згідно із системою еталонів індивіда [Артемьєва 1980, с. 32].

Внаслідок сприйняття дійсності індивідом при оцінюванні наявні або ідеалізація, або суб'єктивне перебільшення негативних якостей. Суб'єктивність – це «погляд», який виявляє себе в оцінках і ставленнях до зовнішнього світу крізь призму власного світосприйняття мовцем. «Механізм оцінки чітко виражає природу суб'єктивності, оскільки всі властивості об'єктів зовнішнього світу індивід «пропускає» через себе, через свої власні стани, які пов'язані з ознаками цих об'єктів» [Колесов 2006, с. 208]. Пережиті емоції змінюють склад суб'єктивного досвіду, утворюють системи шкал і оцінок, визначають поведінку індивіда та ставлення до об'єктів чи ситуацій, які він сприймає [Артемьєва 1980, с. 28].

Емоції є однією з підсистем свідомості: емоційність передуює когнітивним процесам, і все пізнання кодується емоціями. Емоції та оцінка тісно взаємопов'язані, адже вони синхронно беруть участь в актах відображення і пізнання, виражаючи суб'єктивну сторону результатів, які оцінюють ставлення суб'єкта до об'єкта і його властивостей [Шаховський 1987, с. 44, 104]. Суб'єктивність оцінного значення полягає в тому, що суб'єкт мовлення співвідносить властивості об'єкта оцінки з певною шкалою цінностей, яка визначається саме в його картині світу. Коли суб'єкт мовлення висловлює своє емотивне ставлення до об'єкта, змінюється характер оцінки: у ній закладається інформація про почуття-відношення, викликане ставленням до предмета мовлення. Інколи емоційне сприйняття

суперечить раціональному оцінному ставленню. Раціональна шкала оцінок «добре / погано» може відрізнитися від емоційних переживань мовця, «... мовне вираження насичується двома видами інформації: об'єктивною – про «зовнішній» світ, який оточує людину, та суб'єктивною – про «внутрішній» світ, де на основі емоційних реакцій формується враження про дійсність, яку переживає суб'єкт» [Телія 1991, с. 8]. Отже, якщо думка мовця збігається із соціальною нормою чи стандартом, оцінка раціональна. Наприклад: *Gaining weight is bad for your health* – беземоційне констатування факту. Якщо ж думка збігається із суб'єктивним наміром, оцінка емоційна. Наприклад: *You gain weight and your figure looks ugly* – констатування факту з негативним ставленням до нього мовця.

Суто логічний підхід пропонує вирізнити: оцінку *de dicto* – позитивне або негативне судження про якість предмета, явища чи процесу (*It's good that you understand me*) та оцінку *de jure* – оцінне ставлення, закріплене в назві предмета (*You are a good listener*). Інколи ці два види оцінки можуть поєднуватися в одному реченні: *It's good that you're a good listener!* [Вольф 2002, с. 13-15].

Окрім того, оцінку можна класифікувати як абсолютну і порівняльну [Шинкарук 2007, с. 9, 27, с. 15]. Перший тип характеризує стереотипи певної лінгвокультурної спільноти (*The weather is good today*), тоді як другий є порівнянням чогось із певними загально визнаними стандартами (*The weather is better today than yesterday*). Для другого типу оцінки було спеціально введено поняття «оцінна шкала». Отже, те, що відповідає нормі, – позитивна оцінка, а те, що не збігається з нею, – негативна оцінка. Посередині шкали знаходиться нульова точка, яка і є нормою оцінювальної якості.

Класифікація оцінок, згідно з Н. Д. Арутюною, має таксономічний характер і здійснюється на основі об'єктів і подій. Перша група містить сенсорні оцінки, які поділяються на сенсорно-смакові (*fragrant* (ароматний), *sweet-scented* (духмяний), *tasty* (смачний), *etc.*), психологічні: інтелектуальні (*absorbing* (захоплюючий), *captivating* (привабливий), *interesting* (цікавий),

etc.) та емоційні (*cheerful* (бадьорий), *desired* (бажаний), *joyful* (радісний), *etc.*). Друга група – сублімовані (абсолютні) оцінки, які поділяються на естетичні (*amazing* (дивовижний), *beautiful* (вродливий), *etc.*) та етичні (*depraved* (розбещений), *moral* (моральний), *vicious* (порочний), *etc.*). До третьої групи належать раціональні оцінки: утилітарні (*harmful* (шкідливий), *helpful* (корисний), *useful* (корисний), *etc.*), нормативні (*healthy* (здоровий), *normal* (нормальний, правильний), *right* (правильний), *etc.*) і телеологічні (*effective* (дійовий), *successful* (успішний), *etc.*).

Кожна оцінка вміщує чотири компоненти: суб'єкт, предмет, характер та мотивацію [Івін 1970, с. 21]. Суб'єкт оцінки – це особа, яка визначає цінність певного предмета шляхом вираження цієї оцінки. «Суб'єкт дає оцінку на основі наявної в його «картині світу» шкали і відповідних стереотипів» [Вольф 2002, с. 68]. Предмет оцінки – це об'єкт, якому приписуються певні цінності, тобто об'єкт, що оцінюється. Оскільки всі оцінки поділяються на абсолютні та порівняльні, то характер абсолютної оцінки визначається кваліфікацією предмета як позитивного, негативного чи байдужого. Характер порівняльної оцінки визначається в порівнянні цінностей двох чи більше предметів і виявленні чиєїсь переваги чи рівноцінності (кращий, гірший, рівноцінний) [Івін 1970, с. 24]. Мотивація (основа) оцінки – те, з якого погляду здійснюється оцінювання (позиція чи докази, які схиляють суб'єкта до схвалення, несхвалення чи байдужості) [Івін 1970, с. 27].

О. В. Яценкова у структурі акту оцінки виділяє обов'язкові компоненти: суб'єкт оцінки, об'єкт оцінки, власне оцінку, підставу оцінки, а також факультативні компоненти: бенефактивний суб'єкт, аксіологічний предикат, мотивування, класифікатори, інтенсифікатори та деінтенсифікатори [Яценкова 1995, с. 8]. О. М. Вольф до оцінної структури відносить лише три компоненти: суб'єкт оцінки – особа чи соціум, із погляду якого дається оцінка, об'єкт оцінки – особа, предмет, подія чи стан речей, яких стосується оцінка, та шкалу оцінок і стереотипів [Вольф 2002, с. 12].

Крім того, оцінне висловлення може містити низку факультативних елементів, таких як мотивування, класифікатори (*appearance, mood, state, etc.*), засоби інтенсифікації (*good – very good, bad – very bad*) і деінтенсифікації (*good – not good, bad – not bad*), суб'єкт «користі».

Клас предметів оцінки охоплює позитивні, нейтральні та негативні цінності [Банару 1987, с. 14–15]. Отже, у плані змісту оцінку поділяють на негативну, позитивну й нейтральну. Особливості оцінки в мові – це асиметрія між позитивними та негативними знаками «добре / погано». Оцінка «добре» завжди означає відповідність певній нормі або її перевищення, а оцінка «погано» – відхилення від норми. Л. Міхневич розглядає нульову оцінку як раціональну (неупереджено-об'єктивне ставлення мовця до повідомлення), а позитивну / негативну – як емоційну [Міхневич 1986, с. 16].

Оцінне речення – це висловлення, яке повідомляє про те, що людина вважає цінним, поганим чи ставиться байдуже, або виражає переконання мовця в тому, що є добром чи злом. У терміні «цінність» закладене значення розмежування різниці між позитивними цінностями, які збігаються з добром, предметом позитивної зацікавленості, бажання тощо, і негативними цінностями, які асоціюються зі злом та негативністю, а також нульовими цінностями [Гвін 1970, с. 11–13].

Усе, що належить до матеріальної культури, суспільних установ, цінностей, ідеалів, істотно впливає на те, що люди певного суспільства думають про світ та власне життя. Оцінка – це порівняння об'єкта з певним стандартом (еталоном). Таке порівняння може бути позитивним (об'єкт відповідає стандарту або перевищує його) та негативним (об'єкт не відповідає стандарту) [Мацук 1987, с. 72]. На таке порівняння впливають два види факторів: об'єктивні та суб'єктивні. До першої групи належать: 1) ієрархія стосунків між суб'єктом і об'єктом мовленнєвого акту; 2) тип відношень між суб'єктом і об'єктом; 3) мета мовленнєвого оцінного акту; 4) склад комунікантів; 5) вид мовленнєвого акту; 6) ступінь інтенсивності оцінки; 7) живий чи неживий об'єкт оцінки. До другої: 1) ставлення

інтерпретатора до оцінки, яка міститься в мовленнєвому акті (заслужена / незаслужена оцінка); 2) комунікативна інтенція (емоції, які автор хоче викликати у слухача / читача); 3) ідіолект інтерпретатора (соціальний стан); 4) умови комунікації [Мацук 1987, с. 73–74].

У кожному повідомленні, як зазначає О. Н. Грішина, присутня експресивна цінність, орієнтована на відправника інформації. Характеризуючи дану цінність, автор визначає її як «долю авторського самовираження, яка втілюється в продуктах мовленнєвої діяльності» [Гришина 1987, с. 105]. Надаючи своїм думкам вербальної форми, мовець висловлює власне ставлення до того, про що повідомляє, і накладає на повідомлення «відбиток своєї особистості». Окрім того, на вибір мовцем оцінних конструкцій впливає його світосприйняття, обставини та ситуація, в якій відбувається комунікація. «Оцінне значення виступає як вид когнітивної інформації, яка передається через семантику слова та відтворює в дефініції поняття когнітивну структуру концепту, вираженого цим словом. Оцінювання слід розуміти як психічний акт, діяльність двох автономних сфер психіки – розуму та почуттів, що значною мірою є суб'єктивним і здійснюється як довільно усвідомлений, коли ми керуємося розумом, а не почуттями. Когнітивне оцінювання результатів діяльності складає провідний компонент структури емоцій, що відображає головне в загальній реакції» [Приходько 2001, с. 80].

Таким чином, кожен процес мислення містить у собі аксіологічне судження, яке реалізує себе за допомогою мовлення. Оцінне висловлення – це суб'єктивний умовивід мовця, що відображає його ціннісне ставлення до предмета мовлення. Когнітивно-комунікативні особливості оцінного судження полягають у сприйнятті мовцем навколишньої дійсності, його ставленні до конкретної комунікативної ситуації.

РОЗДІЛ 2

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ОЦІННОГО ЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТИВНОЇ МОДАЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

2.1 Засоби вираження суб'єктивної модальності в структурі сучасної англійської мови

Суб'єктивна модальність може виражатися за допомогою різних частин мови – іменників, прикметників, прислівників та дієслів, семантика яких містить оцінку.

Іменники, дібрані з романів, – лексичні одиниці, які здатні передавати значення суб'єктивної модальності з індексом:

– «позитивності»: *angel* (ангел), *faith* (віра, довір'я), *fun* (веселощі, забава), *generosity* (великодушність, шляхетність, щедрість), *happiness* (удача, щастя), *harmony* (гармонія, злагода), *love* (любов, прихильність, симпатія), *luck* (удача, щастя), *pleasure* (насолода, втіха), *satisfaction* (задоволення), *success* (удача, успіх) *etc.*;

– «негативності»: *chaos* (безладдя, хаос), *devil* (диявол), *evil* (зло, лихо), *fear* (страх), *fool* (дурень), *harm* (шкода), *nonsense* (дурниця, нісенітниця), *pain* (біль, страждання), *rubbish* (нісенітниця), *snob* (сноб), *stupidity* (дурість, тупість) *etc.*;

– «нейтральності»: *information* (інформація), *paper* (папір), *scenery* (пейзаж), *space* (простір), *work* (робота) *etc.* Проілюструємо це на прикладах.

Стефан – молодий англієць, який приїздить у Францію, закохується в Ізабель – дружину пана Азара, що люб'язно приймає хлопця в себе вдома (роман Себастьяна Фолкса «Пташиний спів»). Це кохання стає взаємним. Одного разу Ізабель і Стефан ласували пирогом, аж раптом біля них сів голуб. Стефан жахається птаха, чим дуже дивує Ізабель (у хлопця дитяча

психічна травма, пов'язана з птахами). Жінка стурбована: в її словах звучить хвилювання, неспокій і, водночас, ніжність, теплота і піклування.

“Jesus Christ!” Stephen leapt up from his seat in horror. Isabelle, who had been amused by the bird’s fearlessness, looked up in alarm. “What is it?” “That bird, that bird. For God’s sake. Get rid of it.” “It’s only a pigeon, it’s just –” “Get rid of it. Please.” Isabelle clapped her hands, and the plump bird managed to heave itself back into the air, across the square and into the branches of a tree, where it waited in sight of the crumbs. “What on earth is the matter, my darling? You’re trembling.” “I know, I know. I’m sorry. I’ll be all right.” “It’s just a fat old pigeon, it wouldn’t do you any harm.” “I know it wouldn’t. It’s not that I think it’ll attack, it’s just some strange fear.” “Come and sit down now. Come on. Sit next to me and let me put my arm round you. That’s right. My poor boy. Is that better? Shall I stroke your hair?” “No, I’m fine. I’m sorry to have made a fuss.” “The noise you made.” “I know.” Stephen gradually stopped trembling” [Faulks 1993, p. 81].

За допомогою іменника з позитивним значенням *darling* Ізабель виражає своє ставлення: наскільки дорогий їй Стефан. Теплота і співчутливість, прихильність жінки проявляється також і в інших репліках (*my poor boy*), інтонації та загалом у контексті.

Прикладом суб’єктивної модальності зі значенням негативної оцінки може слугувати уривок із роману Ентоні Берджесса «Механічний апельсин». Компанія підлітків-розбишак розважається, знуцаючись над іншими. Якось Алекс разом із друзями побили старого чоловіка, який ішов з бібліотеки. Наступного разу цей чоловік зустрічає Алекса в бібліотеці і разом з іншими читачами нападає на нього.

“... I just let myself be held, very patient, by these starry rookers, my glazzies closed, and feel the feeble tolchocks on my litso, also slooshy the panting breathy old golosses creeching: „Young swine, young murderer, hooligan, thug, kill him.” Then I got such a real painful tolchock on the nose that I said to myself to hell to hell, and I opened my glazzies up and started to struggle to get free,

which was not hard, brothers, and I tore off creeching to the sort of hallway outside the reading-room. But these starry avengers still came after me, panting like dying, with their animal claws all trembling to get at your friend and Humble Narrator” [Burgess 1962, p. 114].

У звертанні до Алекса вжиті іменники з негативним значенням *swine, murderer, hooligan, thug*, що відображають ціль мовця: показати свою ненависть до розпущених підлітків-бандитів, які чинять насильство й беззаконня. Мовленнєвий акт погрози показує неврівноважений психічний стан мовця.

Великий вплив на іменники мають прикметники, які в поєднанні з ними (прикметниками) можуть змінювати своє значення на протилежне.

У романі Джона Фаулза «Колекціонер» читач стежить за розвитком стосунків Калібана (Фердинанда) і Міранди – викраденої ним дівчини.

“Then she went and beat her fist against the wall. She used to do that sometimes. “I’ve got a friend who kisses me every time he sees me and he doesn’t mean anything – his kisses are meaningless. He kisses everybody. He’s the other side of you. You don’t have any contact with anybody and he has it with everybody. You’re both equally sick.” I was smiling, I used to smile when she attacked me as a sort of defence. “Don’t put on that ghastly smile.” There’s not much else I can do. You’re always right. “But I don’t want always to be right. Tell me I’m wrong!” Oh, you’re right, I said. You know you’re right. “Oh, Ferdinand!” she said. And then twice more, Ferdinand, Ferdinand, and she sort of prayed to heaven and acted someone in great pain, so I had to laugh, but suddenly she was all serious, or pretending it” [Fowles 1963, p. 58].

Міранда – безпомічна і нещасна дівчина. Словосполучення *great pain* ілюструє відчуття героїні. Її мета – донести до співрозмовника безвихідність її ситуації. Іменник «біль» має негативне значення, а прикметник «великий, сильний» підсилює його.

Дієслова є не менш поширеним засобом вираження суб’єктивної модальності. Серед дієслів позитивної оцінки можна назвати: *admire*

(захоплюватися), *adore* (любити над усе), *charm* (чарувати), *enjoy* (зазнавати втіхи, мати задоволення), *fascinate* (чарувати), *like* (любити, подобатися), *love* (любити, кохати), *luxuriate* (насолоджуватися), *please* (отримувати задоволення, радувати), *etc.*; негативної оцінки: *betray* (зраджувати, обманювати), *contemn* (зневажати, ставитися з презирством), *curse* (клясти, проклинати), *despise* (зневажати), *disgust* (викликати огиду), *hate* (ненавидіти), *insult* (знущатися, кривдити, ображати), *offend* (кривдити, ображати), *scorn* (зневажати, ставитися з презирством), *etc.* Серед дієслів чимало лексем з імпліцитним (прихованим) запереченням: *to avoid* (уникати), *to decline* (відхиляти), *to fail* (не зробити), *to forget* (забувати), *to lack* (не вистачати), *to neglect* (знехтувати), *to refrain* (утримуватися), *etc.* [Паславська 2005, с. 93–94]. Наведемо декілька прикладів із романів.

У романі Грема Гріна «Подорожі з моєю тіткою» автор знайомить читача з дуже веселою і винахідливою жінкою. Тітка Августа має специфічні погляди на все. Вчинки жінки також неординарні. Очікуючи відправлення літака, Августа голосно обурюється обмеженою кількістю грошей, дозволених для вивозу за кордон. Вона вважає, що не потрібно перевіряти багаж, усе повинно базуватися на довірі.

“As we sat over two gins and tonics in the departure lounge a loud-speaker announced, “Passengers on Flight 378 to Nice will proceed to customs for customs inspection.”... “That is what I wished to avoid,” she said. “They have now taken to spot-checks on passengers leaving the country. They whittle away our liberties one by one. When I was a girl you could travel anywhere on the continent except Russia without a passport and you took what you liked in the way of money. Until recently they only asked what money you had, or at the very worst they wanted to see your wallet. If there’s one thing I hate in any human being it is mistrust” [Green 1969, p. 54–55].

Для патетичного завершення своєї промови Августа вживає дієслово з негативним оцінним значенням (*hate*). Її метою є демонстрація неприйняття таких законів, прикриваючись ненавистю до людської недовіри. Мовець

використовує стратегію емоційного настроювання, переконання слухача у правильності своїх міркувань.

Прикладом використання дієслова з позитивним оцінним значенням може слугувати уривок діалогу між Лілі та Ніколасом (роман Джона Фаулза «Волхв»), де хлопець признається дівчині, що він захоплюється Кончісом і обожнює його екстраординарність.

“I knew she must be improvising her moods and dialogue with me. The cloud had come; she had brought in death. It was time to call her bluff. “Look –” “You still do not understand.” “Of course I’ll keep up the pretense in front of Maurice.” “We are in front of Maurice.” I thought for one mad moment that he had crept up behind us. I even looked round. There was no one; and no place where anyone could have hidden and overheard us. “Lily – I admire him. I like him. I like this extraordinary masque of his. Very much. And I admire you for being so ... faithful? But –” She said abruptly, “I have no choice” [Fowles 1965, p. 202].

Підґрунтям такої поведінки Ніколаса є його втеча від буденності: йому імпонує світ вигаданий і неординарний. Це все йому дає Кончіс, за що ним і захоплюється хлопець. Дієслова *admire* і *like* несуть позитивну оцінку і показують щирі почуття хлопця до його наставника. Ціль – словесно проявити своє позитивне ставлення.

Н. В. Пазич до дієслів, які створюють негативний оцінний ефект, зараховує також лексичні одиниці, що походять від назв деяких тварин; це «створює негативну характеристику дії через анімалізацію образу» (*to ape* (мавпувати), *to dog* (ходити слідом (як собака)), *to worm* (проникати (як черв’як)), *etc.*) [Пазич 1984, с. 71].

Дослідженням прикметників позитивної та негативної оцінки займалися А. В. Лукенчук та Н. В. Пазич [Лукенчук 1993, с. 113], [Пазич 1984, С. 136]. В результаті вибірки до прикметників із позитивною оцінкою відносять: *admirable* (чудовий, чарівний, прекрасний), *angelic* (ангельський), *considerate* (уважний, тактовний, делікатний), *delightful*

(чудовий, чарівний), *excellent* (відмінний, чудовий), *fine* (витончений, вишуканий, прегарний, ніжний), *friendly* (дружній, співчутливий), *holy* (священний, святий), *honest* (чесний, правдивий, щирий, цнотливий, моральний), *just* (справедливий, заслужений), *lovely* (гарний, чудовий), *moral* (моральний, доброчесний), *phenomenal* (феноменальний, незвичайний), *pure* (непорочний, цнотливий, бездоганний), *splendid* (розкішний, чудовий, першокласний), *thoughtful* (уважний, дбайливий), *valuable* (цінний, дорогий, важливий), *worthy* (гідний, достойний, високошанований), *etc.*; із негативною оцінкою виділяють такі лексеми: *abhorrent* (огидний, відразливий, мерзотний), *awful* (жахливий), *beastly* (грубий, жахливий, гидкий), *calamitous* (згубний, злигодній), *diabolic* (диявольський, злий, жорстокий), *disastrous* (згубний, катастрофічний), *dreadful* (жахливий, страшний), *evil* (злий, лихий, згубний), *hopeless* (безнадійний), *horrible* (страшний, жахливий, огидний, бридкий), *malicious* (злюбний, шкідливий), *obnoxious* (неприємний, противний, нестерпний), *sinful* (грішний), *vicious* (порочний, розпусний, злий), *vile* (підлий, нищий, огидний), *wrong* (поганий, аморальний), *etc.* Наведемо приклади.

Шарлотта Грей – жінка-волонтер, яка зголошується стати в окупованій Франції розвідником (роман Себастьяна Фолкса «Шарлотта Грей»). Вона перевозить деталі радіоприймача. Отримавши передачу, партизанка Антуанет виявляє надзвичайну радість.

“She watched in fascination as Antoinette’s long, tapered fingers gently extracted the foam rubber casing from the bag. Inside were what looked to Charlotte like four porcelain cartridge-fuses, similar to those with which she had seen her father struggle, cursing, by candlelight. She picked one up and turned it over in her hand: a sheath with pronged terminals contained a piece of quartz whose calibration determined the wavelength of the transmission. They seemed to her extraordinarily small and insignificant to have been the object of such astonishing care and effort. She found that her lip was trembling. What possible effect on the freedom of a country could ever be exerted by this small piece of

domestic hardware in her hand? Antoinette reached out and gently took the crystal from Charlotte. She laid it carefully with the others in the foam rubber casing. Then she put her hand back on Charlotte's and squeezed it. "Thank you," she said. "You've done a wonderful job" [Faulks 1999, p. 196–197].

Прикметник позитивної оцінки *wonderful* виражає похвалу роботі Шарлотти. Причиною такої скупості слів є воєнний стан в країні, що позначається на патріотах, яким не байдуже майбутнє. Мета мовця – проявити внутрішню радість від отриманої речі.

До префіксів (словотвірні засоби вираження суб'єктивної модальності), які у прикметниках несуть значення суб'єктивної модальності, відносять: *a-*: *amoral* (аморальний), *asocial* (асоціальний), *atonal* (атональний), *etc.*; *an-*: *anhydrous* (безводний), *etc.*; *anti-*: *anti-British* (антибританський), *anti-Catholic* (антикатолицький), *etc.*; *de-*: *dehumanize* (дегуманізувати), *demoralize* (деморалізувати), *etc.*; *des-*: *deselect* (відмовлятися від висування кандидата), *etc.*; *dis-*: *disgraceful* (безчесний), *dishonest* (нечесний), *disobedient* (непослушний), *etc.*; *il-*: *illegal* (нелегальний), *illegibility* (нечіткість), *illegitimacy* (незаконність), *etc.*; *im-*: *imbalance* (нестійкість), *immaturity* (незрілий), *immodest* (нескромний), *etc.*; *in-*: *inharmonious* (негармонійний), *inhospitable* (негостинний), *inhuman* (нелюдський), *insensitive* (байдужий), *etc.*; *ir-*: *irrational* (нерозумний), *irreconcilable* (суперечливий), *irreligious* (невіруючий), *irresponsible* (безвідповідальний), *etc.*; *mis-*: *misbehave* (погано поводитися), *misdeed* (проступок), *misfortune* (нещастя), *misinform* (дезінформувати), *etc.*; *non-*: *non-Christian* (нехристиянський), *noneffective* (негідний), *non-recognition* (невизнання), *etc.*; *un-*: *unacceptable* (неприпустимий), *undisciplined* (недисциплінований), *ungrateful* (невдячний), *unjust* (несправедливий), *unpleasant* (неприємний), *unreligious* (нерелігійний), *etc.*

Загалом префікси несуть заперечення тієї якості, яку позначає безпрефіксна лексична одиниця [Затуловская 1971, с. 48].

З роману Айріс Мердок «Чорний принц» читач дізнається, що Прісцилла, сестра Бредлі Пірсона, глибоко страждає через розлучення з Роджером, і те, що його коханка народить дитину, а вона (Прісцилла) – безплідна.

“She had already been onto this subject at some length. “Oh Bradley, if only we’d kept the child – But how was I to know I wouldn’t be able to have another one? That child, that one child, to think that it existed, it cried out for life, and we killed it deliberately. It was all Roger’s fault, he insisted that we get rid of it, he didn’t want to marry me, we killed it, the special one, the only one, my dear little child – “Oh do stop, Priscilla. It would be well over twenty now and on drugs, the bane of your life.” I have never desired children myself and can scarcely understand this desire in others. “Twenty – a grown-up son – someone to love – to look after me – Oh Bradley, you don’t know how I have yearned day and night for that child. He would have made all the difference to Roger and me. I think Roger began to hate me when he found I couldn’t have children. And it was all his fault anyway. He found that rotten doctor. Oh it’s so unjust, so unjust –” “Of course it’s unjust. Life is unjust...” [Murdoch 1973, p. 59–60].

Прикметник *unjust* набуває протилежного значення завдяки префіксу „*un-*“. У контексті повторення цього слова позначає негативне ставлення героїні до ситуації, яка виникла в її житті. Філософський висновок Бредлі й підтримка сестри також виражаються прикметником *unjust*.

Редуплікація або повторення окремих слів чи словосполучень у висловленні виражає найрізноманітніші суб’єктивно-модальні значення [Попова 1997, с. 10–11]. Т. Г. Попова, досліджуючи повтор як засіб вираження емоцій та оцінки, зазначає, що це загальномовне, лексичне і стилістичне явище, спрямоване на переконання слухача в певній позитивній, нейтральній чи негативній думці (судженні), яке виконує важливу комунікативну функцію (посилений вплив на співбесідника) [Попова 1978, с. 59-62].

Цю думку поділяє А. І. Іванченко, кваліфікуючи повтор як оцінне висловлення та вираження психологічного стану мовця, які емоційно впливають на слухача [Иванченко 1996, с. 61–62].

Словотворчі суфікси кваліфікуються як засоби вираження суб'єктивної раціональної оцінки [Шинкарук 2007, с. 34].

Серед зменшувально-позитивних суфіксів в англійській мові виділяють: *-et*: *gobbet* (кусочок), *islet* (острівець), *rabbet* (ринвочка), *etc.*; *-ette*: *kitchenette* (кухонька), *pianette* (маленьке піаніно), *storiette* (маленька історія), *etc.*; *-ey*: *dingey* (шлюпка), *spinney* (лісок), *etc.*; *-ie*: *auntie* (тітонька), *birdie* (пташечка), *cookie* (печеннячко), *girlie* (дівчатко), *etc.*; *-let*: *annulet* (кілечко), *brooklet* (струмочок), *circlet* (кружечок), *eaglet* (орлятко), *tablet* (табличка), *etc.*; *-ock*: *hassock* (подушечка), *hillock* (згірочок), *etc.*; *-y*: *doggy* (собачка), *kitty* (кошенятко), *mammy* (мамуся), *etc.*

Додавання вищезазначених суфіксів емоційної оцінки до певних основ сприяють утворенню слів зі зменшувально-пестливим значенням. Пестливі форми слів переважно вживаються для позначення позитивного ставлення мовця до співрозмовника, тобто вираження любові, ніжних почуттів до предмета мовлення, приємних спогадів.

Роман Грема Гріна «Подорожі з тіткою» розповідає про веселу жінку Августу, її племінника, який потім виявився її сином, та її темношкірого коханця.

“... *One day it was the parson come from St George's in the square. ...ar say, “you wearing your dog collar?” “Why, yes,” he said, “of course, who is that?” “Man,” ar say, “you better put on a muzzle too before you go come up here”. “What did he say?” “He went away and never come back. Your auntie laugh like hell when ar told her. But ar didn't mean him harm. It was just old Wordsworth tempted by that little old mike.” “Are you really studying for the London School of Economics?” I asked. “Oh, tha's a joke your auntie makes. Ar was workin at the Grenada Palace...”* [Green 1969, p. 64–65].

Водсворд (коханець тітки Августи) обожноє свою пасію. У розмові з її племінником Генрі Водсворд уживає пестливу форму *auntie*, виказуючи сильну любов і прив'язаність до Августи. Мета мовця – показати своє щире захоплення жінкою.

Згідно із твердженням А. Й. Паславської, «відсутність ознаки, яку номінує твірна основа, суфікс *-free* передає переважно як позитивний факт» [Паславська 2005, с. 60]: *-free: alcohol-free* (безалкогольний, без вмісту спирту), *duty-free* (без мита), *nicotine-free* (без вмісту нікотину), *etc.*

Серед суфіксів, які надають словам негативного значення, розрізняють: *-ant: assailant* (суперечник), *complainant* (скаржник), *intrigant* (інтриган), *etc.*; *-ar: beggar* (жебрак), *burglar* (зłodій), *liar* (брехун), *etc.*; *-ard: bastard* (покидьок), *dotard* (старий, що вижив з розуму), *drunkard* (п'яниця), *sluggard* (нероба), *stinkard* (підла людина), *etc.*; *-ee: corruptee* (підкупна людина), *debauchee* (розпусник), *escapee* (біженець), *etc.*; *-er: annoyer* (уїдлива людина), *dawdler* (нероба), *duffer* (поганий працівник), *flatterer* (підлесник), *grumbler* (причеп), *scraper* (скнара), *etc.*; *-ist: alarmist* (панікер), *conformist* (пристосуванець), *sexist* (женоненависник), *etc.*; *-less: faithless* (віроломний), *mindless* (дурний), *pitiless* (жорстокий), *soulless* (бездушний), *etc.*; *-ling: hireling* (наймит), *starveling* (здихля), *underling* (квола істота), *etc.*; *-monger: fear-monger* (панікер), *newsmonger* (плетун), *scandalmonger* (пліткар), *warmonger* (підбурювач), *etc.*; *-or: devastator* (спустошувач), *defector* (перебіжчик), *impostor* (самозванець), *speculator* (спекулянт), *etc.*; *-ster: gamester* (картяр), *gangster* (бандит), *rhymester* (віршомаз), *etc.*; *-ton: glutton* (ненажера), *simpleton* (простак), *etc.*

Семантичний аналіз лексичних одиниць із зазначеними суфіксами свідчить про те, що всі вони – назви осіб, які несуть у собі певну негативну ознаку: є презирливими, зневажливими чи іронічними словами.

Підлітки-розбишаки тиняються вулицями, шукаючи пригод (роман Ентоні Берджеса «Механічний апельсин»). Раптом Дім починає дивно поводитися: він дивиться на небо і ставить дивні для всіх питання.

“... poor old Dim kept looking up at the stars and planets and the Luna with his rot wide open like a kid who’d never viddied any such things before, and he said: “What’s on them, I wonder. What would be up there on things like that?”

I nudged him hard, saying: “Come, gloopy bastard as thou art. There’ll be life like down here most likely, with some getting knifed and others doing the knifing...” The others smecked at this, but poor old Dim looked at me serious, then up again at the stars and the Luna” [Burgess 1962, p. 15–16].

Ватажок компанії називає Діма покидьком (*bastard*), ціль – показати своє зневажливе ставлення до будь-яких сентиментальних проявів та філософських роздумів.

Отже, можна погодитися з висновком В. І. Шаховського, що суфікси слугують для вираження суб’єктивної оцінки, оскільки є емоційно забарвленими і вживаються у сфері розмовної англійської мови [Шаховський 1969, с. 237].

Прислівники є одним із найчастотніших проявів суб’єктивної модальності.

Наведемо приклад уживання прислівника оцінного значення.

Із роману Грема Гріна «Комедіанти» ми дізнаємося, що при зустрічі містера Брауна з місцевим журналістом Малюком П’єром головний герой (власник готелю) отримує інформацію про те, що влада має свої плани щодо готелів.

“How are things here?” I asked. “All as usual. All quiet.” “No curfew?” “Why should there be a curfew, Mr. Brown?” “The papers reported rebels in the north.” “The papers? American papers? You don’t believe what the American papers say, do you?” He leant his head in at the taxi door and said with his odd hilarity, “You can’t think how happy I am, Mr. Brown, to see you back.” I almost believed him. “Why not? Don’t I belong here?” “Of course you belong here, Mr. Brown. You are a true friend of Haiti.” He giggled again. “All the same many true friends have left us recently.” He lowered his voice just a tone, “The government has been forced to take over some empty hotels.” “Thanks for the warning.” “It

would have been wrong to let the properties deteriorate.” “*A kindly thought.*” [Green 1996, p. 42].

Містер Браун вдячний журналісту за слухне попередження, що й виражається прикметником позитивної оцінки *kindly*. Кооперативне спілкування позначене схожістю думок мовців. Комунікативна мета журналіста – проявити симпатію, поділитися інформацією. Акт мовлення спрямований на об’єднання мовців на основі спільних політичних поглядів.

В окрему групу В. М. Ткачук виокремлює прийменникові фрази, які також є носіями суб’єктивної модальності [Ткачук 2002, с. 163]: *in absurdly high spirits* – у чудовому настрої, *in delight* – у захваті, *in disgust* – в роздратуванні, *in fear* – у страху, *in horror* – у жаху, *in the hope of* – в надії на та ін.

Після розлучення закоханих Чарльза (який був заручений) і Сарі (обманутої жінки) чоловік не міг заспокоїтись (роман Джона Фаулза «Жінка французького лейтенанта»). Він скрізь її розшукував.

“She had not sent the address. She was not grateful. ... He was now the suppliant, she the reluctant listener. “My solicitor was told you live here. I do not know by whom.” “Your solicitor?” “Did you not know I broke my engagement to Miss Freeman?” Now she was the one who was shocked. Her eyes probed his a long moment, then looked down. She had not known. He drew a step closer and spoke in a low voice. “I have searched every corner of this city. Every month I have advertised in the hope of ...” Now they both stared at the ground between them; at the handsome Turkey carpet that ran the length of the landing. He tried to normalize his voice. “I see you are ...” he lacked words; but he meant, altogether changed. She said, “Life has been kind to me” [Fowles 1969, p. 391].

Прийменникова фраза *in the hope of* вказує на переживання Чарльза, його надію на успішні пошуки коханої. Комунікативна мета – викликати взаємні почуття жінки. В діалозі використовується стратегія емоційного впливу, де прийменникова фраза є одним із засобів впливу на співрозмовника.

У ході розвідки прийменникові фрази на позначення підтримки, погодження, солідарності, відмови, заперечення, непогодження не виявлено.

Одним із важливих засобів вираження суб'єктивної модальності Г. П. Немец вважає фразеологізми [Немец 1991, с. 36]. Суб'єктивна модальність може виражатися за допомогою фразеологічних зрощень: *a pretty kettle of fish* – безпорядок, *at sixes and sevens* – у хаосі; фразеологічних єдностей: *to fly into a rage* – розізлитися; фразеологічних сполучень: *to drop out* – опустити; *to be tired of* – стомитись від; фразеологічних виразів: *still waters run deep* – в тихому болоті чорти водяться; *a month of Sundays* – сім п'ятниць на неділю.

Нессім – освічений і культурний чоловік (роман Лоренса Даррелла «Александрійський квартет»). З його розмови з Мемліком виявляється, що Нессім замішаний у певних наклепах. Нессім обіцяє Мемліку, що все виправить до Різдва, адже час для нього має особливо велике значення.

“Nessim turned his smooth black eye upon the Egyptian and still smiling said in a low voice: “Sir, by the European Christmastide – a matter of months – there will be no further grounds for complaint.” There was a silence. “Then time is important” said Memlik reflectively. “Time is the air we breathe, so says a proverb.” The pasha half turned now and, speaking as if to the company in general, added: “My collection has need of your most discriminating knowledge. I hope you may discover for me many other treasures of the Holy Word” [Durrell 1957, p. 1012].

Вживання прислів'я *time is the air we breathe* не тільки показує ерудованість Нессіма, а й підкреслює важливість та цінність обіцянки для самого автора слів. Кооперативне спілкування героїв роману відбувається в ключі обміну думками.

Серед фразеологізмів слід відзначити ряд стійких порівняльних конструкцій, які виражають суб'єктивну модальність: *as artful as the devil* (підступний як чорт), *as black as hell* (похмурий як пекло), *as brave as a lion* (сміливий як лев), *as chill as death* (холодний як смерть), *as cold as ice*

(холодний як лід), *etc.* Проте для вираження оцінного значення підтримки, солідарності, погодження, відмови, заперечення, непогодження у досліджуваних романах фразеологізми не використовувалися.

Отже, іменники, прикметники, прислівники та дієслова ілюструють оцінне ставлення мовця завдяки своїй семантиці. Найбільш продуктивними у вираженні оцінки виявилися прислівники, найменш продуктивними – іменники та дієслова, а також фразеологізми, прийменникові фрази та вставні дієслова, які практично не використовуються у діалогічному мовленні підтримки, солідарності, погодження, відмови, заперечення, непогодження та байдужості, незацікавленості.

До групи модальних дієслів належать лексичні одиниці типу *can (could)*, *may (might)*, *must*, *ought*, *shall (should)*, *will (would)* та *need* [Зверева 1983, с. 23], *dare* [Малявін 1986, с. 21], а також *have to* [Агаєва 1990, с. 2012]. «Модальні дієслова – один із лексико-граматичних способів вираження суб'єктивно-модального значення» [Латик 2002, с. 106].

Спектр модальних значень, які виражають модальні дієслова, дуже широкий. В. М. Жирова, посилаючись на класифікацію І. М. Вайсбейна та З. Я. Тураєвої, виділяє вісім груп значень: повинність і необхідність; припущення, сумнів і невпевненість; можливість, здатність здійснити якусь дію; дозвіл, заборона; ввічливе прохання; осуд, докір; обіцянка, погроза, твердий намір; сміливість, зухвалість у здійсненні якогось вчинку [Жирова 1998, с. 55]. Так, *can* вживається для позначення дозволу або заборони, а також сумніву чи здивування; *could* – за значенням дуже близьке до *can*, але його вживання підсилює сумнів чи невпевненість; *dare* означає сміливість або зухвальство щось зробити; *have to* виражає обов'язок, накладений обставинами, і вживається в реченнях-порадах та містить яскраву суб'єктивну оцінку ситуації; *may* найчастіше позначає припущення з відтінком сумніву або невпевненості, а також уживається для вираження дозволу; *might* висловлює докір або несхвалення; *must* виражає відкрите суб'єктивне волевиявлення мовця, який сам зобов'язує співбесідника; *need*

очікує позитивну реакцію слухача; *ought to* вживається у мовних актах поради, при близьких стосунках або відносній субординації та вирізняється чітко вираженою індивідуальною суб'єктивною модальністю; *shall* за значенням дуже близьке до *must*, але вживається тільки при близьких стосунках між комунікантами, що не накладає на висловлення відбитка авторитарності, позначає негативне ставлення, часто погрозу; *should* вживається в мовних актах поради при близьких стосунках або відносній субординації, однак суб'єктивна модальність збігається із соціальними нормами; *will* виражає волю, бажання чи намір; *would* має ті самі значення, що й *will*.

У романі Джона Фаулза «Колекціонер» Фредерік Клегг викрав Міранду – дівчину, в яку він таємно закоханий. Себе він називає Фердинандом і вигадує історію, що замовником викрадення є містер Сінглтон.

“Look, Ferdinand, I don't know what you see in me. I don't know why you're in love with me. Perhaps I could fall in love with you somewhere else. I ...” she didn't seem to know what to say, which was unusual “... I do like gentle, kind men. But I couldn't possibly fall in love with you in this room, I couldn't fall in love with anyone here. Ever.” I answered, I just want to get to know you. All the time she was sitting on the chest of drawers, watching me to see what effect the things she said had. So I was suspicious. I knew it was a test. “But you can't kidnap people just to get to know them!” [Fowles 1963, p. 31].

Однак кмітлива дівчина зрозуміла, що Фредерік є замовником. Хлопець пояснює, що зробив це без будь-якого злого умислу, він просто хотів її краще пізнати. Проте Міранда висловлює своє негативне ставлення до викрадення людей та до дивного способу «кращого» знайомства з дівчатами. Героїня використовує модальне дієслово *can't*, яке позначає заборону, а також несхвалення нею дій викрадача. В діалозі використовується тактика переконання. Намір – переконати у неправильності такого вчинку, злочинності. Психічний стан мовця: незважаючи на шоківий стан, дівчина намагається правильно добирати слова, не втрачати самоконтроль, керувати

емоціями. Інтонація розмірена, з правильним наголошуванням оцінних лексем.

У романі Грема Гріна «Комедіанти» головний герой містер Браун зустрічається зі своєю коханкою Мартою, дружиною посла.

“I wanted to see you. That's all.” “You don't love me, do you?” “You shouldn't ask questions like that.” “Why?” “Because I might ask you the same.” I recognized the justness of her retort and it angered me, and the anger drove away the desire” [Green 1966, p. 144].

Під час зустрічі виникає непорозуміння, і містер Браун намагається визначити причину. Однак, не бажаючи давати відповідь на запитання героя, Марта грізно рекомендує не цікавитися такими речами (модальне дієслово *should* у заперечній формі). Для передачі свого невдоволення героїня вдається до відповідної інтонації, яку спостерігаємо в діалозі між персонажами. Використовується стратегія нападу. Намір героїні – не відповідати на запитання, припинити розмову. Психічний стан мовця: роздратованість. Тактика ведення бесіди – уникнення відповіді.

Модальні дієслова, виступаючи засобами вираження суб'єктивної модальності, передають такі значення, як обов'язок, повинність, можливість, наказ, сумнів, припущення тощо. Модальні слова є важливим засобом вираження суб'єктивної модальності, оскільки можуть виступати самостійно, інколи навіть замінюючи значення цілого висловлення.

2.2 Вербалізація оцінного значення «негативність»

Семантична група – група компонентів певного виду, об'єднана спільною семантичною ознакою, наявною в усіх складниках [Левицький 2000, с. 79–80].

Компонентом поділу суб'єктивної модальності на семантичні групи виступає оцінка. Семантичні групи суб'єктивної модальності мають значення негативності, нейтральності й позитивності.

До компонентів семантичної групи суб'єктивної модальності зі значенням негативності відносять: заперечення, незгоду, заборону, відмову, несхвалення, спростування, прокляття тощо.

До складників семантичної групи суб'єктивної модальності зі значенням нейтральності належать: байдужість, незацікавленість, індиферентність, апатія тощо.

Отже, остання ж група зі значенням позитивності об'єднує солідарність, підтримку, похвалу, погодження, комплімент, підтвердження, звеличення, згоду, люб'язність тощо.

Негативність – це позиція мовця, в якій він висловлює своє негативне ставлення до ситуації, предмета мовлення чи співрозмовника (непогодження, заперечення, відмова, заборона, спростування, осуд, докір, погроза, зухвалість, несхвалення тощо).

«Негативна реакція (негативне оцінне ставлення) пов'язується з намірами мовця виразити: незгоду з тим, що йому довелося почути / прочитати, аж до заперечення того, про що йшла мова; сумнів з приводу чужого висловлювання з можливим вираженням здивування, стурбованості, розчарування та ін.; іронічне ставлення» [Козловський 1996, с. 73].

Загалом мовленнєву категорію негативності можна поділити на власне негативні конструкції, на одиниці з негативним значенням, які виражають незгоду з чийсь висловленням, і на речення, що заперечують сказане самим мовцем [Куц 2002, с. 106].

Розглядаючи мовленнєвий акт, Я. В. Боргер пропонує враховувати не тільки особливості комунікантів та ситуацію спілкування, а й правильне розуміння отриманої інформації адресатом, його певну реакцію на почуте, а також загальний вплив ситуації на слухача [Боргер 2004, с. 18]. Це можна проілюструвати нижченаведеними прикладами.

Арнольд Баффін телефонує своєму другу та колезі Бредлі Пірсону й розповідає про сімейну драму (роман Айріс Мердок «Чорний принц»). Арнольд посварився з дружиною Рейчел і побив її. Він думає, що вбив Рейчел. Бредлі не вірить у це і заперечує почуте.

“Could you come round at once, please.” His voice sounded like a recorded announcement. I said, “Have you called a doctor?” A moment’s pause. “No.” “Well, do so!” ... I said, “You can’t have killed her. You’re talking nonsense. You can’t have.” A moment’s pause. “Maybe.” His voice was toneless as if calm. A matter doubtless of severe shock. “What happened?” “Bradley, could you...” “Yes,” I said, “I’ll come round at once. I’ll get a taxi.” I replaced the receiver” [Murdoch 1973, p. 18].

Умови перебігу діалогу складні: нервово-збуджений стан Арнольда, збентежений повідомленням, недовірливий Бредлі. Метою Бредлі є підтримка близького друга через заперечення ситуації та її можливих наслідків, спроба привести почуття Арнольда до ладу. Незважаючи на те, що і для Бредлі такі новини шокуючі, він намагається допомогти другові отямитися, адже Арнольд настільки вбитий горем, що навіть забув викликати лікаря. Для підбадьорення та одночасного заперечення слів співрозмовника в контексті діалогу вжито іменник *nonsense* (дурниці), який заперечує все почуте, а також заперечні конструкції *you can’t have (killed her)*, які повторюються двічі з метою підсилення впливу на співрозмовника та висловлення здивування мовця. Комунікативний результат успішний: хоча і частково, проте Бредлі вдається заспокоїти друга і прохання Арнольда задовільняється – Бредлі їде на допомогу. Персонажі впливають один на одного.

У романі Ентоні Берджесса «Механічний апельсин» підлітки бешкетують і нападають на п’яного старого чоловіка, який наспівує пісні.

“It’s no world for any old man any longer, and that means that I’m not one bit scared of you, my boyos, because I’m too drunk to feel the pain if you hit me, and if you kill me I’ll be glad to be dead.” We smecked and then grinned but said

nothing, and then he said: "What sort of a world is it at all? Men on the moon and men spinning round the earth like it might be midges round a lamp, and there's not more attention paid to earthly law nor order no more. So your worst you may do, you filthy cowardly hooligans" [Burgess 1962, p. 12–13].

П'яничка говорить те, про що думає. Психічний стан мовця характеризується відсутністю страху і філософськими роздумами, які чергуються з нападами агресії та лайливими словами (визначальним чинником є соціальний стан мовця та його слухачів). Потерпілий констатує невтішну ситуацію: люди, в гонитві за вищими матеріями, забувають про елементарні речі. Чоловік висловлює своє негативне ставлення до малолітніх хуліганів, які не поважають ані закон, ані старих людей. Словосполучення *filthy cowardly hooligans* виражає засудження підлітків, підлих та підступних. Іntenцією п'яного є бажання вплинути на них, переконати їх своїми п'яними балачками, які, проте, не позбавлені смислу, закликаючи до здорового глузду.

У романі Грема Гріна «Комедіанти» автор описує драматичну сцену похорону доктора Філіпо – міністра соціального благополуччя, під час якого тонтони (таємна поліція) намагаються забрати гріб покійного і не дати його поховати.

"We all with one accord looked at the handsome coffin with its gleaming brass handles. "There is the Secretary for Social Welfare," I said. "Not since this morning." ... "What's happening?" Mr. Smith asked. I told him. "But that's absurd," Mrs. Smith interrupted me. "Does the coffin have to wait here till some fool mistake has been cleared up?" "I'm beginning to fear it was no mistake" [Green 1969, p. 126].

Свідками цього насильства стають сім'я Смітів і містер Браун. Місіс Сміт не розуміє, що відбувається, вона обурена й дуже здивована побаченою сценою. Соціальний статус мовців – колишнього кандидата в президенти та його дружини-інтелігентки – спричинює здивування варварським режимом на острові. У розумінні жінки людину, яка відійшла в інший світ, необхідно

поховати, а не з'ясовувати помилки, що, фактично, уже не мають ніякого значення. Репліка спрямовується самому мовцю як заперечення дійсності й небажання вірити в те, що відбувається навколо. Автор висловлення протиставляє свою думку реальності. Така поведінка тонтонів викликає в мовця негативну реакцію, яка виражається за допомогою іменника *absurd* та словосполучення *some fool mistake*.

Негативність у мовленні можуть засвідчувати спеціальні мовні засоби, або ж їх може не бути – значення негативності міститься в семантиці слова, фразеологізмі, реченні тощо [Куц 2002, с. 106].

Комунікативною метою мовленнєвого акту негативності є вираження негативного ставлення до висловлення співрозмовника, оформлене як повідомлення негативної інформації (відмова), оцінка інформації співрозмовника (непогодження) чи певний вплив на нього (заперечення) [Боргер 2004, с. 18].

Отже, мовець, висловлюючи співрозмовникові свою негативну реакцію на щось почуте / побачене, займає протилежну позицію щодо цього питання. Співбесідник, у свою чергу, який є стимулом негативної реакції, провокує її у слухача/спостерігача. Канвою ситуації слугуватиме інформація, яка надходитиме від одного комуніканта до іншого, викликатиме і формуватиме в адресата негативну думку й відповідне ставлення до предмета мовлення, певну реакцію (мовленнєву, поведінкову).

«Установка на критичне («негативне») ставлення до змісту повідомлюваного в кінцевому результаті пов'язується з наміром мовця вплинути на партнера по комунікації. Вираження «незгоди» («заперечення», «несприйняття», «несхвалення», «іронії») – це свого роду демонстрація погляду на проблему, і вона звершується перш за все задля того, кому адресується висловлювання. Цим негативне ставлення стає в один ряд із засобами, які беруть участь у побудові та розвитку особистих зв'язків між учасниками мовленнєвого акту. Прочитання цих зв'язків дає важливу інформацію для розуміння змістового спрямування оцінюючої позиції, а

разом із тим – рис характеру мовця та особи, чії слова репродукуються» [Козловський 1996, с. 74].

За твердженням Г. П. Нємца, чистого заперечення не існує, є тільки висловлення ставлення до чогось / когось, яке констатує заперечення [Немец 1991, с. 58].

Міранда, позбавлена волі, втрачає всіляку надію на визволення. Рутинні дні, присутність Фредеріка – усе це зводить її з розуму (роман Джона Фаулза «Коллекціонер»).

“I’ll stay here a week and not a day more.” Well, I said I couldn’t agree to that and she turned away again. Then she was crying. I could see her shoulders moving, I wanted to go up to her, I did near the bed but she turned so sharp I think she thought I was going to attack her. Full of tears her eyes were. Cheeks wet. It really upset me to see her like that. “Please be reasonable. You know what you are to me now; can’t you see I haven’t made all these arrangements just so you’d stay a week more?” “I hate you, I hate you” [Fowles 1963, p. 38].

В один із таких днів Фредерік приніс своїй полоненій сніданок і вирішив поділитися з нею своїми почуттями, признавшись, наскільки вона дорога для нього. Проте у відповідь Міранда вилила всю гіркоту свого перебування в ув’язненні. Мета дівчини – виявлення ненависті до Фредеріка і всіх його старань. Персонажі перебувають в нерівних позиціях: дівчина – жертва, яка цілком залежить від свого викрадача. Вибух емоцій і гніву Міранди є проявом безсилля і надії на те, що коли Фредерік зрозуміє, що вона його не кохає, він її відпустить. Дівчина знаходиться в безвихідній ситуації і прямо демонструє своє негативне ставлення до співрозмовника: повторення дієслова *hate* підсилює негативне значення повідомлення. Комунікація конфліктна (висловлення осуду, докору).

У романі Себастьяна Фолкса «Пташиний спів» молодий англієць Стівен Рейсфорд приїжджає у Францію, щоби повчитися бізнесу в сім’ї пана Азара, яка володіє текстильною фабрикою. Хлопець закохується в молоду дружину Азара, яка відповідає юнаку взаємністю.

“Isabelle looked at Stephen and there was fear in her eyes. Stephen could see that she had not calculated what effect her sudden honesty would have on her husband. The fear was no doubt partly for Azaire's well-being, but also seemed to be for herself: there was a chance that in the crisis she might lose her resolution and follow some older code of conduct which would compel her to put herself once more at Azaire's mercy... He was muttering to himself: “Bitch... Your father told me and I never listened. In my own house. And now my children. What will become of them? Bitch” [Faulks 1993, p. 69].

Пан Азар дізнається про таємний зв'язок своєї дружини та її англійського гостя. У цій ситуації Рене збентежений, він намагається контролювати свій гнів, проте безсилий перед ситуацією: його дружину дурманить кохання. На думку Рене, дружина повинна обожнювати чоловіка і бути йому цілком відданою. Він навіть не міг допустити думки, що таке може трапитися. Чоловік намагається напоумити дружину, згадуючи дітей. Рене не може повірити, що Ізабель так із ним повелася. У його словах звучить притиск і біль зрадженої людини. Своєю зневагу чоловік вкладає в іменник *bitch*, яким хоче показати своє ставлення до зради, а також підлості своєї дружини. Повторення слова підкреслює значення негативності. Метою висловлення є демонстрація ненависті та особистої образи.

«Встановити характер комунікативної інтенції висловлення-речення, його іллокутивну силу, оцінити прагматичний ефект можна тільки в широкому контексті з врахуванням взаємозв'язку з іншими реченнями» [Шевченко 2007, с. 187].

Отже, вербалізація негативної оцінки криється в авторському прагненні виділити предмет оцінювання, звернути увагу співрозмовника на нього чи переконати його у своїй позиції.

2.3 Вербалізація оцінного значення «нейтральність»

Нейтральна позиція мовця полягає тільки в передачі інформації і відсутності експліцитної оцінки змісту того, про що йдеться. Характеристикою нейтрального ставлення мовця є об'єктивність, що «виступає як знак, який вказує на істинність / правдивість змісту висловлювання» [Козловський 1999, с. 80–81, 84]. «Неучасть посередника в оцінці того, що передається розглядається як акт (дія), що має об'єктивну основу зародження. Об'єктивність виступає, з одного боку, як фактор, що визначає просту передачу чужого висловлення, з іншого – знаком / чинником, який вказує на істинність акту мовлення. В остаточному результаті фіксується форма простої передачі з нейтральною на об'єктивній основі оцінною позицією мовця (посередника/автора розповіді). Остання ознака важлива ще тому, що проста передача чужого висловлення може мати й суб'єктивну (спеціально змодельовану) основу зародження» [Козловський 1999, с. 84].

Людський фактор проявляється особливо яскраво в комунікації, яку можна розглядати не тільки як засіб, а і як ціль. У другому випадку комунікація реалізується за допомогою комунікативних засобів (для правильного розуміння адресатом намірів мовця) і «комунікативних вивертів» (для приховування справжніх цілей від адресата). На думку В. З. Дем'янкова, комунікативні засоби уможливають використання вивертів, а ці виверти, в свою чергу, обмежують можливості інтерпретації і прийняття тих рішень, до яких по ходу спілкування приходять люди як до найкращого способу інтерпретувати висловлення один одного [Дем'янков 1984, с. 140].

Розвідка присвячувалася дослідженню мовленнєвих актів байдужості і незацікавленості. Нейтральну позицію мовця можна продемонструвати такими прикладами.

Рейчел та Бредлі, персонажі роману Айріс Мердок «Чорний принц», ведуть розмову про зв'язок Арнольда (чоловіка Рейчел) із Крістіан (дружиною Бредлі). Жінка демонструє відсутність бажання обговорювати цю ситуацію: вона нічого не знає (*I don't know*) і їй до цього байдуже (*I don't care*).

“Is Arnold having an affair with Christian?” “You're in love with Christian.” “Don't be silly. Is Arnold?” “I don't know. I'm getting bored with that question. Possibly not in the strict sense. But I don't care. He acts as a free man, he always has. If he wants to see Christian he sees her. They're going into business together. I couldn't care less whether they get into bed together too.” “Rachel, now do try to be more precise. Does Arnold really believe that I'm just pestering you against your will? Or did he invent that to smooth things over?” “I don't know what he believes and I don't care” [Murdoch 1973, p. 138].

Рейчел навмисне показує байдужість до свого чоловіка, адже вона не хоче згадувати про власну сім'ю в момент, коли можна насолодитися предметом свого захоплення (комунікативна мета). Отже, в основі нейтрального ставлення Рейчел лежить байдужість до предмета обговорення через особисті причини. Некооперативність спілкування проявляється в униканні відповідей на поставлені питання. Мовець демонструє байдужість та індиферентність, основою яких виступає невдоволення обраною темою розмови.

Із роману Ентоні Берджеса «Механічний апельсин» ми дізнаємося, що лікування Алекса пройшло успішно. Від кожної думки про насильство хлопцеві ставало погано.

“Ah, no. We have you, friend, and we keep you. You come with us. Everything will be all right, you'll see.” And he came up to me like to grab hold of my rooker again. Then, brothers, I thought of fight, but thinking of fight made me

like want to collapse and sick, so I just stood. And then I saw this like madness in F. Alexander's glazzies and said: "Whatever you say. I am in your rookers. But let's get it started and all over, brothers." Because what I wanted now was to get out of this mesto called HOME. I was beginning not to like the look of the glazzies of F. Alexander one malenky bit" [Burgess 1962, p. 129].

Стан «нейтральності» юнака пояснюється наслідками лікування та впливом «диявола», який вимагає від нього кровожерливості. Алекс готовий підкоритися будь-чому, тільки щоб не думати про насильство (*whatever you say*). Основою індиферентності виступають перевтома, психічні травми після лікування, комплекс жертви, пасивність.

Таким чином, аналіз вираження нейтральності у творах свідчить, що нейтральне ставлення мовця може бути зумовлене: відсутністю бажання мовця до співпраці (у широкому розумінні) з партнером по комунікації; байдужістю до теми розмови, незацікавленістю у предметі обговорення. Стан нейтральності мовця може виражати або справжню його байдужість до повідомлюваного, або фальш чи хитрість у реакції на почуте.

2.5 Вербалізація оцінного значення «позитивність»

«Позитивне ставлення мовця до змісту передаваного пов'язується з його намірами підтвердити істинність змісту почутого» [Козловський 1996, с. 76].

Враховуючи соціальні та міжособистісні характеристики комунікативної ситуації, слід зазначити, що комунікантів характеризує певна комунікативна асиметрія, де домінує адресант, а залежний – адресат. Особливістю адресанта є те, що його соціальний статус не завжди вищий за статус адресата, більше того, інколи він може бути і нижчим. В устах адресанта позитивність висловлення має на меті вплинути на адресата, яка

незалежна від вертикальної та горизонтальної відстаней між учасниками комунікації.

Базою в домінуючій позиції адресанта можуть слугувати не тільки матеріальний добробут, освіта, фізична сила тощо, а й певні знання ситуації, характер та ін. «Будь-який елемент людської життєдіяльності, що може бути об'єктом позитивної оцінки іншими, потенційно стає основою для встановлення домінуючого комунікативного статусу продуцента похвали» [Принада 2008, с. 37].

Іллокутивна мета позитивного висловлення виражає емоційно-оцінне ставлення адресанта до адресата. Перлокутивна мета позитивного висловлення в основі має прагнення мовця викликати почуття радості в адресата [Принада 2008, с. 40].

Позитивне ставлення мовця може бути пов'язане з його наміром виразити безпосередньому авторові довір'я чи прихильність.

У проаналізованих текстах позитивні висловлювання є найбільш характерні для творів Айріс Мердок, а найменш уживаними вони виявилися у мовостилі Вільяма Голдінга.

Ентоні Берджесс у романі «Механічний апельсин» описує суть лікування Алекса: хлопець повинен переглядати насильницькі фільми, за змістом схожі на те, чим він колись займався.

“I was heaving away but could not sick, viddyng first a britva cut out an eye, then slice down the cheek, then go rip rip rip all over, while red krovvy shot on to the camera lens. Then all the teeth were like wrenched out with a pair of pliers, and the creeching and the blood were terrific. Then I slooshied this very pleased goloss of Dr. Brodsky going: “Excellent, excellent, excellent.” The next lomtick of film was of an old woman who kept a shop being kicked about amid very gromky laughter by a lot of malchicks, and these malchicks broke up the shop and then set fire to it” [Burgess 1962, p. 82].

Бродський, лікар Алекса, постійно спостерігає за процесом лікування. Коли він зауважує відразу хлопця до того, що відбувається на екрані, його

сповнюють позитивні емоції (*excellent*). Комунікативна мета – висловити радість від отриманих результатів. Ціль – схвалити процес експерименту, який виправдав очікування, і, зокрема, похвалити самого себе.

Френсіс Марло довідався з телефонної розмови свого друга Бредлі про нещасний випадок (Айріс Мердок «Чорний принц»).

“I heard you say something about a doctor.” “The wife of a friend of mine has had an accident. She fell. I’m just going over.” “Shall I come too?” said Francis. “I might be useful. After all, I am still a doctor in the eyes of God.” I thought for a moment and said, “All right.” We got a taxi [Murdoch 1973, p. 19].

Френсіс пропонує свою допомогу як лікар, Бредлі погоджується, виявляючи довіру своєму другові. Комунікація – кооперативна. Комуніканти знаходять спільну мову. Мотивом погодження слугує дружня підтримка і бажання допомогти.

У романі Грема Гріна «Комедіанти» містер Браун та містер Джонс знайомляться при дивних обставинах: Джонс намагається підкупити порт'є з метою обміну своєї каюти на каюту Брауна.

“Someone told me it was unoccupied.” He shifted slightly so that his back was turned to my too obvious cabin-trunk standing just inside. The bills had disappeared, perhaps up his sleeve, for I had seen no movement towards his pocket. “Have they given you a bad cabin?” I asked. “Oh, it’s only that I prefer the starboard side.” “Yes, so do I, on this particular run. One can leave the porthole open,” and as though to emphasize the truth of what I said the boat began a slow roll as it moved further into the open sea” [Green 1966, p. 7].

Містер Браун цікавиться ситуацією. Джонс пояснює, що надає перевагу каютам з правого боку корабля, на що отримує позитивно-іронічну відповідь *so do I*. Ситуація набуває конфліктності. Мотив, яким керується містер Браун, – відстояти своє право на місце проживання. Комунікативна мета – засоромити і засудити співбесідника, нагадати йому своє право на каюту, висловити докір. Приклад ілюструє погодження, що несе негативне значення.

Отже, позитивне оцінне судження виражається прислівниками (*correct, fine, lovely, etc.*), модальними словами (*absolutely, certainly, of course, etc.*), словосполученнями (*all right, so am I, very well, etc.*), частками (*as well, either, too, etc.* - 94 слововживання), дієсловами (*admire, agree, love, etc.*), модальними дієсловами (*can, shall, will, etc.*), прикметниками (*excellent, fantastic, good, etc.*), словосполученнями (*nor* "+"), іменниками (*luck, pleasure, support, etc.*), вигуками (*bravo, okay*) та займенниками (*neither* "+").

ВИСНОВКИ

На сучасному етапі дослідження лінгвістичних проблем змінюються акценти та напрямки їх розгляду. Важливим стає вивчення мовної особистості, взаємозв'язку мови та людини, її свідомості та мислення. Лінгвопсихологічний підхід до аналізу носія мови вміщує в себе психічні, соціальні, культурні, етичні та інші аспекти.

Модальність є предметом вивчення таких наук як логіка, філософія, лінгвістика, але саме в мовознавстві вона є найбільш дискусійною, оскільки як багатогранне явище має чимало різних, інколи суперечливих поглядів на суть свого феномену.

В лінгвістиці не існує єдиного загальноприйнятого тлумачення модальності. Це зумовлено різними поглядами вчених на це явище. Однак більшість визначень містить у собі два аспекти: відношення змісту висловлення до дійсності та ставлення мовця до повідомлюваного.

Суб'єктивна модальність – це вираження власного (суб'єктивного) оцінного ставлення мовця до повідомлення (об'єктивної дійсності, пропущеної через власну свідомість). Основним критерієм визначення суб'єктивної модальності виступає поняття «суб'єктивність» – індивідуальне уявлення, орієнтація та сприйняття навколишньої дійсності, наявність певних думок про своє оточення, власного внутрішнього світу та систематизованої шкали оцінок, вибір цілей і тактик у своїй діяльності.

У романах сучасної англійської мови оцінне ставлення мовця ілюструють іменники, прикметники, прислівники, дієслова, модальні слова, модальні дієслова, частки, займенники, словосполучення, вигуки.

Домінуючим компонентом поділу суб'єктивної модальності семантичні групи виступає оцінка. Серед семантичних груп суб'єктивної модальності можна виділити три: суб'єктивна модальність зі значенням негативності (заперечення, непогодження, заборона, відмова, незгода, несхвалення,

спростування, прокляття тощо); суб'єктивна модальність зі значенням нейтральності (байдужість, незацікавленність, індиферентність, апатія тощо); суб'єктивна модальність зі значенням позитивності (солідарність, підтримка, похвала, погодження, комплімент, підтвердження, звеличення, згода, люб'язність тощо).

Оцінне значення «негативність» – це несхвальне ставлення мовця до предмета мовлення, втілене у висловленні. Вербалізація оцінного значення «негативність» здійснюється за допомогою часток, прислівників, займенників, прикметників, модальних дієслів.

Стан нейтральності мовця може мати об'єктивну основу зародження (виражати справжню байдужість чи незацікавленність повідомлюваним) або суб'єктивну (спеціально змодельована байдужість або незацікавленність – хитрість і лицемірство у реакції на почуте). Вербалізація оцінного значення «нейтральність» найчастіше здійснюється за допомогою словосполучень та займенників.

Оцінне значення «позитивність» – це доброзичливе ставлення мовця до співрозмовника чи предмета обговорення, що виявляє себе у підтримці (поділу поглядів, виявленні симпатії), солідарності (спільності поглядів та інтересів), погодженні (схваленні думок чи намірів співрозмовника). Вербалізація оцінного значення «позитивність» відбувається за допомогою прислівників, модальних слів, словосполучень, часток, дієслів, модальних дієслів.

Вивчення багатогранної категорії мовної модальності, суб'єктивної модальності як її складника потребує подальшого уточнення. Перспективними можуть бути питання, спрямовані на вивчення когнітивно-комунікативної специфіки суб'єктивної модальності у напрямку гендерного поділу комунікантів, вікового аспекту мовців, соціального статусу, рівня освіти тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

СПИСОК ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агаева Ф. А. Модальность как лингвистическая категория. Ашхабад: Ылым, 1990. 305 с.
2. Артемьева Е. Ю. Психология субъективной семантики. М. : Издательство Московского университета, 1980. 127 с.
3. Арутюнова Н. Д. Аксиология и механизм жизни и языка. *Проблемы структурной лингвистики*. М. : Наука, 1984. С. 5–23.
4. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. М. : Иностранная литература, 1955. 416 с.
5. Безугла Л. Р. Вербалізація імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі. Харків. : Каразіна, 2007. 332 с.
6. Бондарко А. В. Вступительные замечания. Теория функциональной грамматики. Темпоральность. Модальность. Львов : Наука, 1990. С. 59–67.
7. Будагов Р. А. Язык . М. : Наука, 1983. 260 с.
8. Виноградов В. В. Избранные труды. Исследования по русской грамматике. М. : Наука, 1975. 560 с.
9. Виноградов В. В. О категории модальности и модальных словах в русском языке. Избранные труды. Исследования по русской грамматике. М. : Наука, 1975. С. 38–79.
10. Виноградов В. В. Русский язык. Грамматическое учение о слове. М. : Наука, 1947. 784 с.
11. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки. М. : Едиториал УРСС, 2002. 261 с.

12. Гатина Р. Б. Модальность возможности и невозможности и средства ее выражения. Языки народов российской федерации : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.02. Уфа, 2007. 24 с.

13. Гришина О. Н. О качественной оценке информации речевого сообщения. *Стилистические аспекты устной и письменной речи*. М. : МПИИЯ, 1987. Вып. 286. С. 102–108.

14. Демьянков В. З. Коммуникативное воздействие на структуру сознания. Роль языка в структурировании сознания. М. : Институт философии 1984. С. 138–161.

15. Дешериева Т. И. О соотношении модальности и предикативности. *Вопросы языкознания*. М. : Наука, 1987. № 1. С. 34–45.

16. Ермолаева Л. С. Понимание модальности в современной лингвистике. *Лингвистика и методология в высшей школе*. М. : МГПИИЯ, 1978. Вып. 8. С. 47–58.

17. Жирова В. Н. Виды модальных значений и их выражение в английском языке. *Філологічні науки*. Запоріжжя : ЗДУ, 1998. №1. С. 54–56.

18. Затуловская С. М. Об употреблении отрицательных префиксов в английском языке. *Вопросы лексики и грамматики иностранных языков*. М. : МПИ им. В.И. Ленина, 1971. Т. С. 42–52.

19. Зверева Е. А. Научная речь и модальность. Наука, 1983. 158 с.

20. Зеленщиков А. В. Пропозиция и модальность. М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2010. 216 с.

21. Змиевская Н. А. Субъективно-оценочная модальность в художественном тексте. *Лингвистические аспекты образности*. М. : МПИИЯ, 1981. Вып. 174. С. 112–127.

22. Золотова Г. А. Очерк функционального синтаксиса русского языка . М. : Наука, 1973. 351 с.

23. Зятькова Л. Я. Субъективная модальность политического дискурса : Тюмень, 2003. 249 с.

24. Иванченко А. И. Некоторые особенности повтора как характерной черты речевого акта экспрессива. *Система мови та мовленнєвої діяльності*. Харьков : Константа, 1996. № 386. С. 61–65.

25. Ивин А. А. Основания логики оценок. М. : Изд-во Моск. ун-та, 1970. 230 с.

26. Казанцева Ю. С. Субъективная модальность в русских и английских проспектах услуг высшего профессионального образования: дисс. ... кандидата филол. наук : 10.02.20. Екатеринбург, 2007. 168 с.

27. Козловський В. В. *Введення непрямого висловлювання та оцінювання мовця*. Чернівці: Рута, 1999. Вип. 68 С. 78–85.

28. Козловський В. В. *Непряма мова*. Чернівці : Рута, 1996. 103 с.

29. Козловский В. В. Предложения с конъюнктивом. Черновцы : Рута, 1997. 281 с.

30. Козловський В. В. Про прагматичну спрямованість суб'єктивно-оцінного аспекту модальності. *Мовознавство*. 1991. № 3. С. 68–73.

31. Колшанский Г. В. Соотношение субъективных и объективных факторов в языке М. : Наука, 1975. 231 с.

32. Крашениникова Э. А. Побудительная модальность в немецком языке. *Изв. АН СССР : Сер. лит-ры и яз.* 1953. Вып. 5. С. 457–469.

33. Крылова Е. В. О некоторых аспектах грамматической синонимии форм выражения модальности в современном английском языке. *Грамматика германских языков*. Москва. Тореза, 1982. Вып. 192. С. 100–120.

34. Кушнірик А. В. Модальні частки в сучасній англійській мові. Чернівці, 2001. 186 с.

35. Ляпон М. В. К вопросу о языковой специфике модальности. *Известия АН СССР : Серия литературы и языка*. 1971. Т. 30. С. 230–239.

36. Малявин Д. В. Способы выражения модальных отношений в английском и украинском языке. Одесса : ОГУ, 1986. 76 с.

37. Маслова В. А. Лингвокультурология : Издательский центр «Академия», 2001. 208 с.

38. Паўлоўская Н. Ю. *Мадальнасць як лінгвістычная катэгорыя*: МГЛУ, 1995. № 4. 24 с.
39. Паславська А. Й. Заперечення як мовна універсалія : принципи, параметри, функціонування : монографія. Львів: 2005. 290 с.
40. Приходько Г. І. Способи вираження оцінки в сучасній англійській мові. Запоріжжя : ЗДУ, 2001. 362 с.
41. Прокофьева Н. В. Реакция несогласия в диалоге. *Проблеми мови та мовленнєвої діяльності*. Харків : Константа, 1995. № 384. С. 133–136.
42. Пучкова Е. В. Языковая модальность в герменевтической научной парадигме: монография. Калуга : Наша Полиграфия, 2009. 88 с.
43. Сафонова Н. М. *Еволюція поглядів на суб'єктивну модальність*. Львів: ЛНУ, 2004. Вип. 34. С. 74–80.
44. Сафонова Н. М. Модалема як семантико-прагматичний маркер суб'єктивно-модальних смислів драматургічного дискурсу. Донецьк : Східний видавничий дім, 2010. Т. 16. С. 236–245.
45. Сафонова Н. М. Семантичні та прагматичні компоненти категорії суб'єктивної модальності драматургічного дискурсу. Донецьк : *Східний видавничий дім*, 2007. Т. 16. С. 101–113.
46. Солганик Г. Я. Очерки модального синтаксиса. М. : Наука, 2010. 136 с.
47. Сухомлин В. В. Суб'єктивна модальність у сучасному німецькому публіцистичному дискурсі. Семантичний і структурний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2011. 280 с.
48. Ткачук В. М. Категорія суб'єктивної модальності : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15 Донецьк, 2002. 221 с.
49. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка. Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1987. 190 с.
50. Шведова Н. Ю. Модальность как синтаксическая категория. Проблемы русского синтаксиса. М. : Изд-во Моск. ун-та, 1984. С. 95–99.
51. Шведова Н. Ю. Очерки по синтаксису русской разговорной речи. М. : Изд-во АН СССР, 1960. 377 с.

52. Шинкарук В. Д. Категорії модусу і диктуму у структурі речення : монографія. Чернівці : Рута, 2002. 272 с.
53. Яценкова О. В. Оцінні номінації в англійському діалогічному мовленні : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. К., 1995. 23 с.
54. Bybee J. Modality in grammar and discourse. London : John Benjamins Company, 1995. 575 p.
55. Calbert J. P. Modality and case grammar. Indiana : *Indiana University*, 1971. P. 26–49.
56. Foley W. Functional Syntax and Universal Grammar. Cambridge : Cambridge University Press, 1984. 416 p.
57. Halliday M. Functional Diversity in Language as Seen from a Consideration of Modality and Mood in English. *Foundations in Language : International Journal of Language and Philosophy*. 1970. №3. P. 322–361.
58. Hermeren L. On Modality in English : A study on the semantic of the modals. L. Hermeren. Lund, Sweden : Gleerup, 1978. 195 p.
59. Hogeweg L. Cross-linguistic semantics of Tense, Aspect and Modality. London: John Benjamins Publishing Company, 2009. 406 p.
60. Hoyer L. Adverbs and Modality in English . London : Longman, 1997. 322 p.
61. Lakoff R. The Pragmatics of modality. *Chicago Linguistic Society*. 1972. №8. P. 229–246.
62. Lyons J. Deixis and Modality. *Working Papers in Linguistics*. Tokyo : Sophia University, 1983. №12. P. 77–117.
63. Melia J. Modality. McGill: Queen's University Press, 2004. 190 p.
64. Tooley M. Necessity and possibility : the metaphysics of modality. London: Garland Publishers, 1999. 394 p.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

65. Большой энциклопедический словарь. Языкознание. М. : Большая Российская энциклопедия, 1998. 685 с.
66. Ярцева В. Н. Лингвистический энциклопедический словарь. М. : Сов. энцикл., 1990. 682 с.
67. Longman Dictionary of Contemporary English. London : Longman, 2003. 1950 p.
68. New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language. Danbury : Lexicon Publications, Inc., 1993. 1149 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

69. Burgess A. A Clockwork Orange. New York : W. W. Norton & Company. 1962. 144 p.
70. Faulks S. Birdsong. London : Penguin Books. 1993. 353 p.
71. Faulks S. Charlotte Gray. London : Penguin Books. 1999. 494 p.
72. Fowles J. The Collector. New York : Back Bay Books. 1963. 243 p.
73. Fowles J. The Magus. New York : Back Bay Books. 1965. 670 p.
74. Green G. Comedians. London : Penguin Classics. 1996. 302 p.
75. Green G. Travels with My Aunt. London : Penguin Books. 1969. 242 p.
76. Murdoch I. Black Prince. London : Penguin Classics. 1973. 325 p.

SUMMARY

The presented paper is dedicated to the analysis of such a topical problem as subjective modality in modern English.

The object of the work can be defined as the category of subjective modality in modern English.

The main aim of the paper consists in expression of the category of subjective modality in modern English. It determined the accomplishment of such objectives as:

- definition of the term "modality";
- theoretical and methodological basis of the study of subjective modality in modern linguistics;
- semantic groups and meanings of subjective modality;
- investigation of the pragmatics of modal evaluative values.

The research of modal meanings of the presented research lies in different fields: semantic and pragmatic (V.V. Kozlovsky, I.V. Smushchinskay, V.V. Sukhomlin), syntax (Sh. Balli, V.V. Vinogradov, N. Yu. Shvedova), grammar (V.G. Admoni, T.I. Desherieva, K.O. Krasheninnikov), logic and philosophy (R. Quirk, J. Lyons, F. Palmer, M. Halliday, B. Hale).

The dominant component of the division of subjective modality and semantic groups is the evaluation. The semantic groups of subjective modality can be divided into: subjective modality with the meaning of negativity (warning, uncertainty, prohibition, refusal, disagreement, disapproval, refutation, curse, etc.); subjective modality with the meaning of neutrality (indifference, disinterest, individuality, apathy, etc.); subjective modality with the meaning of positivity (solidarity, support, praise, agreement, compliment, confirmation, increase, consent, kindness, etc.).

Key-words: *modality, subjective modality, evaluation, evaluative meaning, speech act*